

Univerzita Pardubice
Fakulta zdravotnických studií

Sexuální výchova v romských rodinách

Bakalářská práce

2023

Lucie Matulová

Univerzita Pardubice
Fakulta zdravotnických studií
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Lucie Matulová**
Osobní číslo: **Z20061**
Studijní program: **B5349 Porodní asistence**
Studijní obor: **Porodní asistentka**
Téma práce: **Sexuální výchova v romských rodinách**
Téma práce anglicky: **Sexual education in Roma families**
Zadávací katedra: **Katedra porodní asistence a zdravotně sociální práce**

Zásady pro vypracování

1. Studium literatury, sběr informací a popis současného stavu řešené problematiky.
2. Stanovení cílů a metodiky práce.
3. Příprava a realizace výzkumného šetření dle stanovené metodiky.
4. Analýza a interpretace získaných dat.
5. Zhodnocení výsledků práce.

Rozsah pracovní zprávy: **35 stran**
Rozsah grafických prací: **dle doporučení vedoucího**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-180-8.
KALEJA, Martin a Jan KNEJP. *Mluvíme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. ISBN 978-8073-6870-83.
KOLIBA, Peter, Petr WEISS, Martin NĚMEC a Markéta DIBONOVÁ. *Sexuální výchova*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2039-0.
MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3.
ŠULOVÁ, Lenka, FAIT, Tomáš a WEISS, Petr. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, 2011. ISBN 978-80-7345-238-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Helena Poláčková**
Katedra porodní asistence a zdravotně sociální práce

Datum zadání bakalářské práce: **1. prosince 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **4. května 2023**

doc. Ing. Jana Holá, Ph.D. v.r.
děkanka

L.S.

Mgr. Helena Poláčková v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 6. března 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA

Prohlašuji:

Práci s názvem Sexuální výchova v romských rodinách jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 04. 05. 2023

Lucie Matulová v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala Mgr. Heleně Poláčkové za odborné vedení bakalářské práce, poskytování cenných rad, připomínek a za ochotu, kterou mi v průběhu zpracování práce věnovala. Poděkování také náleží všem respondentkám za jejich výbornou spolupráci a otevřenost, díky které jsem mohla zpracovat praktickou část práce. Děkuji rovněž své rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

ANOTACE

Tématem této bakalářské práce je sexuální výchova v romských rodinách. Předmětem teoretické části je vymezení pojmu s následnou charakteristikou oblasti sexuální výchovy, rodiny a romské minoritní společnosti. V průzkumu jsou za pomoci kvalitativního zkoumání prezentovány výsledky ze získaných dat polostrukturovaných rozhovorů. Obsah v praktické části práce je zaměřen na znalosti respondentů problematiky sexuální výchovy, způsobu získávání informací a jejich předávání potomkům.

KLÍČOVÁ SLOVA

rodina, Rom, romská rodina, sexualita, sexuální výchova

TITLE

Sexual education in Roma families

ANNOTATION

This bachelor thesis focuses on sexual education in Roma families. The theoretical part aims to define the term and provide a subsequent characterization of the field of sex education, families, and the Roma minority community. The research presents results obtained from semi-structured interviews using qualitative research methods. The content of the research section of this work focuses on the respondents' knowledge of the issue of sex education, their ways of obtaining information and their approach to passing it onto their offspring.

KEYWORDS

family, Rom, Roma family, sexuality, sexual education

OBSAH

Úvod.....	11
1 Cíle práce	12
1.1 Cíl teoretické části	12
1.2 Cíl praktické části	12
Teoretická část	13
2 Sexuální výchova.....	13
2.1 Historie sexuální výchovy v České republice.....	14
2.2 Cíle sexuální výchovy.....	15
2.3 Zásady sexuální výchovy.....	15
2.4 Předávání sexuální výchovy	17
2.5 Důvody důležitosti konverzace s dětmi a dospívajícími o sexualitě	17
2.6 Sexuální vývoj a sexuální výchova	17
2.6.1 Batolecí až předškolní věk	18
2.6.2 Školní věk.....	19
2.6.3 Dospívání	20
3 RODINA.....	21
3.1 Funkce rodiny	21
3.2 Charakteristické znaky současné rodiny.....	23
3.3 Sexuální a citová výchova v rodině.....	25
4 Romové.....	27
4.1 Charakteristika romské rodiny.....	28
4.2 Výchovné styly u Romů	29
4.3 Sexuální výchova v romské rodině.....	30
5 Porovnání romské a majoritní rodiny v oblasti sexuální výchovy.....	32
5.1 Sexuální výchova romské a majoritní společnosti.....	32
5.2 Rodiny romské a majoritní společnosti	32

Výzkumná (praktická) část	34
6 Metodika průzkumné (praktické) části	35
6.1 Analýza a interpretace výsledků	35
6.2 Charakteristika výzkumného vzorku	36
6.3 Sběr dat	36
6.4 Výsledky otevřeného kódování	37
I. Obecné znalosti o sexuální výchově	38
II. Dětství respondentek	40
III. Získávání informací mimo rodinu	42
IV. Předání znalostí potomkům	43
V. Specifikum romských komunit	48
7 Diskuze	50
8 Závěr	53
9 Použitá literatura	55
10 Přílohy	57

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Tabulka 1 - Věk respondentek v rozhovorech	37
Tabulka 2 - První setkání s tématem sexuální výchovy.....	41
Tabulka 3 - Vhodné místo k předávání.....	47

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

HIV   Human Immunodeficiency Virus

WHO   World Health Organization

ÚVOD

Součástí populace České republiky je již řadu let nepochybně i romská minoritní skupina obyvatel, jejichž předchůdci se do této země přistěhovali a potomci zde pobývají dodnes. Ve společnosti je tato národnost mnohdy kategorizována do vrstev nižší společnosti, a to z důvodu vnějšího pohledu na způsob a vedení života Romů. Bakalář v jednom ze svých děl uvedl rozdílnost v psychice romského člověka a člověka z majoritní skupiny. To má dle něho za následek i charakteristické vzorce chování a jednání, které jsou mnohokrát důsledkem určitých specifických znaků (Bakalář, 2004, s. 7). Šotolová ve svých knihách uvádí názor, že dle ní má stupeň vzdělání romských obyvatel neblahý účinek i na další oblasti. Jedná se zejména o oblasti sociální, kulturní a ekonomické (Šotolová, 2008, s. 39-40).

Dalším poměrně hojně diskutovaným tématem dnešní doby je sexualita, se kterou je úzce spjata i sexuální výchova. I přesto, že je sexuální výchova stále méně společensky tabuizovaná a vedou se o ní časté diskuze, jsou zde stále okruhy obyvatel, které zatím nejsou výchově k sexualitě tolik nakloněny nebo na ni nejsou připraveny. Často jsou za vzorné a vhodné místo k čerpání a doplňování informací o sexualitě považovány školy. Avšak mnoho poznatků a znalostí si do života neseme ze svého rodinného zázemí. Šulová uvádí sexuální výchovu probíranou v rodinách jako předpokladem funkčnosti rodiny, avšak pokud je funkčnost rodiny narušená, je nezbytné, aby byly základní informace dětem týkající se této problematiky předány ve škole (Šulová a kol., 2011, s. 368).

Po zamyšlení se nad výše uvedenou problematikou přišel nápad zrealizovat tuto bakalářskou práci s názvem *Sexuální výchova v romských rodinách*. Práce se ve svém obsahu zaměří na význam sexuální výchovy, na romské obyvatelstvo a vymezení pojmu rodina. V průzkumu se následně bude snažit odhalit spojitosti mezi těmito třemi pilíři.

1 CÍLE PRÁCE

1.1 Cíl teoretické části

Cílem teoretické části je definování a vymezení oblasti sexuální výchovy, u které je zvláště důležité vysvětlení pojmu a představení jejího významu. Teoretická část práce dále přiblíží romskou minoritní společnost, konkrétně se zaměří na rodinu. Následně dá do souvislosti romské rodiny a výchovu k sexualitě.

1.2 Cíl praktické části

Hlavním cílem praktické části této bakalářské práce je prozkoumat postoj a přístup romských rodin k tématu sexuální výchovy. Práce se zaměřuje na rodiče ženského pohlaví, tedy na matky. Zejména u nich považujeme za podstatné probádat jejich názory a smýšlení týkající se problematiky předávání a edukace svých potomků ohledně sexuality. Důležité je odhalit pohled a názor romských matek na toto téma.

Dílčím cílem práce je probádat aktuálnost problematiky v rodinách respondentek. Naší snahou je také zjistit, zdali jsou členové domácnosti těchto minoritních skupin informovaní o existenci a nepostradatelnosti výchovy k sexualitě a jestli je z pohledu rodin snaha sexuální výchovu zařazovat do rodinného vzdělávání či nikoliv.

TEORETICKÁ ČÁST

2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA

Sexuální výchova je často nazývána také pohlavní výchova. Jedná se o výchovu, která směřuje k získávání znalostí, návyků, dovedností, hodnot, norem a postojů v oblasti sexuálních vztahů mezi mužem a ženou, zakládání manželství a budování rodiny (Průcha a kol., 2013, s. 261). Definice, které vymezují toto slovní spojení je ale mnoho.

Z lékařského hlediska je se slovem sexuální spojeno vše týkající se pohlaví, pohlavního života apod. (Vokurka a kol., 2006, s. 834).

Psycholožka Lenka Šulová sexuální výchovu definuje jako vnímání prevence rozsáhlé sociální patologie. Nejvýraznějším obdobím projevu této výchovy je podle ní dospívání, ve kterém hraje sexualita důležitou roli každodenního života (Šulová a kol., 2011, s. 386). Šulová se ke svému vymezení dále vyjadřuje s domněnkou, že pokud se dospívající populace na tuto oblast lépe nachystá, tak je možnost, že projev sociální patologie tohoto období (píše, že má namysli především abúzus drog, sebepoškozující formy chování, vandalství, agrese, promiskuitní chování či jiné) může být méně výrazný, a tudíž společnost méně zatěžovat. Za nejvhodnější zdroj, od kterého může dítě dostávat informace považuje rodiče. Avšak ti ve většině nemají dostatečné kompetence, znalosti a zkušenosti k jejímu předávání či u samotné jejich výchovy absentovala. Proto se v dnešní době za nejvýznamnější zdroj považuje školní vzdělávání (Šulová a kol., 2011, s. 386).

WHO (World Health Organization) definuje sexuální výchovu jako „učení se o kognitivních, emocionálních, sociálních, interakčních a fyzických aspektech sexuality.“

Se sexuální výchovou by se mělo začít už od dětství a dále pokračovat v období adolescence až do dospělosti. V každé věkové skupině má však sexuální výchova jiné cíle a záměry. Dle WHO je vhodné začít s předáváním informací ohledně sexuální výchovy již u dětí do věku 4 let, ale za splnění podmínek jejich psychosexuálního vývoje. Obecně cílem začít předávat informace již v útlém věku je normalizovat toto téma ve vnímání dítěte.

Sexuální výchova nezahrnuje ve svém obsahu pouze přípravu na sexuální život. Jejím úkolem je i vychovávání k mezilidským a rodinným vztahům. Její obsah je velmi rozsáhlý. Klade důraz na prevenci sexuálně přenosných onemocnění, zejména HIV (Human Immunodeficiency Virus neboli virus lidské imunodeficiency) a na antikoncepci. Dále řeší také psychologické

a psychosexuální problémy spjaté se soužitím každého partnerství (Koliba a kol., 2019, s. 20-21).

2.1 Historie sexuální výchovy v České republice

Česká republika nepochybně patří mezi průkopníky šíření významnosti v oblasti sexuální výchovy, která se zaměřuje na manželství, rodičovství a zdraví partnerských vztahů.

První zmínky uvádí v roce 1917 Spolková rada Pedagogického muzea Komenského v Praze Memorandum C. K. Zemské školní radě pro království české s názvem „O pohlavní výchově mládeže.“ V něm spolková rada žádá o zavedení sexuální dříve pohlavní výchovy do škol. K tomu přispěl i tehdejší prezident T. G. Masaryk. Ve své publikaci v roce 1923 s názvem „Mravní názory“ hovořil o pohlavní výchově dětí. Výslovně se v této publikaci staví proti zbytečnému tabuizování těchto témat.

Dále v této době téma sexuality výrazně ovlivnil především ve střední Evropě i S. Freud a jeho žáci.

Rok 1921 patřil založení prvního univerzitního sexuologického pracoviště na světě. Bylo založeno v Praze a neslo název Ústav pro studium pohlavnosti. Toto pracoviště pokračuje, s krátkou pauzou v době druhé světové války, dodnes ve svém působení výzkumné, osvětové a intervenční činnosti. Změna proběhla pouze v názvu a dnes ji můžeme dohledat pod jménem Sexuologický ústav.

Ve 20. letech 20. století profesor Z. Záhoř kladl důraz na tzv. „Vychování pro manželství“. To mělo být i součástí výuky například biologie, anatomie a zdravotní péče. Následně v roce 1934 vyšla v Praze kniha od M. Skořepy zabývající se zdravým pohlavním životem. Dostala jméno „Pohlavní výchova naší mládeže“.

V roce 1935 se do čela Ústavu pro studium pohlavnosti dostal J. Hynie. Ten se zasloužil založením české sexuologické školy, dále vyhradil odborné osobnosti, které se tímto tématem zabývaly a sám měl veliký vliv na společnost v oblasti této problematiky. Také se stal autorem mnoha spisů.

Následovala druhá světová válka. V její době i v době po druhé světové válce se ve společnosti výrazně snížil zájem o sexuální výchovu a v mnoha oblastech dokonce vymizel nebo

byl zastaven. To zapříčinilo i snižování významnosti rodin. V případě, že se nějaká publikace objevila, se zpravidla jednalo o témata mravní výchovy.

Toto období trvalo až do 60. let 20. století. Publikace, které se v té době začaly vydávat, se zabývaly tématy sexuality, partnerství, manželství, ale i rodičovství. Autoři těchto děl byli z větší části pracovníci Sexuologického ústavu, nebo se jednalo o žáky profesora J. Hynie. Mezi nejvýznamnější patřil psycholog S. Kratochvíl. Jeho hlavní témata byla sexuální a mužská terapie. V tuto dobu začaly i aktivity ve školách v podobě přednášek a besed.

Věstník Ministerstva školství byl první poválečnou normou této oblasti vydanou v roce 1960. Jeho obsah se zabýval pokyny pro zahájení rodičovské výchovy. Navazovala na něj řada vládních usnesení.

V 80. letech stoupá od odborníků kladení důrazu na tuto problematiku. A v následujících letech se přidávají další. Vznikají nová díla, knihy, semináře a přednášky.

Začátkem 90. let byla v České republice zaznamenána snaha řešit problematiku sexuální výchovy systémově a uspořádaně. (Šulová a kol., 2011, s. 391-394).

2.2 Cíle sexuální výchovy

Obecně nejdůležitějším cílem sexuální výchovy je šíření znalostí ohledně sexuálního zdraví a potřeb člověka. Cíle však můžeme základně rozdělit na cíle *kognitivní*, *emocionální* a *postojové* a v neposlední řadě na cíle spojené s *činnostmi* a *dovednostmi*. Kognitivní cíle se pojí s předáváním poznatků, které mají se sexualitou spojitost. Kombinace cílů emocionálních a postojových se zabývá tvorbou hodnot a postojů pro lidi v této problematice. Třetí kategorie, kterou můžeme zařadit do základních cílů je spojení s činnostmi a dovednostmi. Zaměření tohoto cíle je ztvárnění odpovídajících znalostí chování a adekvátní reagování v širším porozumění okruhu sexuality (Koliba a kol., 2019, s. 20-23; Šulová a kol., 2011, s. 386-391).

2.3 Zásady sexuální výchovy

Existují určité zásady, které je potřeba při předávání a diskutování o sexuální výchově zohledňovat. Mezi ně řadíme věk, společnost a respekt vůči pohlavím a potřebám jedince. Sexuální výchova respektuje lidská práva a klade důraz na koncept fyzické a duševní pohody.

Pokládá za důležité rovnost ve všech rovinách, hlavně rovnost pohlaví, toleranci, ohleduplnost vůči různým postojům a přijímá rozdílnosti. Snaží se posílit jednotlivce i celou skupinu a předávat jim přesné informace, například o pohlavně přenosných nemocech a přístupu a dostupnosti k pomoci, poradenství a zdravotním službám. Usiluje o vzájemný respekt mezi mladými lidmi a o tom, aby se nebáli otevřeně mluvit o svých potřebách, emocích, sexualitě a vztazích. Má zásluhy o předávání preventivních opatření souvisejících se sexuální výchovou (Koliba a kol., 2019, s. 20-23).

Nelze úplně přesně určit a přikázat, jak sexuální výchovu předávat dalším generacím, protože každý člověk je jedinečná a výjimečná osobnost. Existuje ale několik doporučení. Patří mezi ně například pravdivost a upřímnost. S tím souvisí, že není dobré a ani není potřeba mladým lidem lhát, naopak je důležité být v diskusích upřímný a pravdivě říci svůj názor a rovněž se nebát projevit své emoce. Další doporučení je přiměřenost informací a odpovědí. Všechny předávané informace by měly být přiměřené danému věku dítěte či člověka, kterému jsou informace předávány. S tím se pojí i forma, kterou je obsah předáván a v neposlední řadě je také důležité si ověřovat, zda je vše správně pochopeno. Dále je potřeba také spontánnost a aktivita. Dospělí, především rodiče by měli hrát aktivní roli a v mnoha případech nečekat až se dítě či mladý člověk zeptá. Může se tak předejít mnoha nežádoucím událostem, jako je například získávání informací od nesprávných zdrojů či nechtěné těhotenství. Pokud se na něco mladý člověk zeptá, je důležité nevyhýbat se odpovědi či tématu. Je samozřejmé, že mnoho témat není snadné sdílet a mluvit o nich, ale není žádoucí se otázkám vyhýbat či se tvářit, že neslyšíme. Pokud otázka padne na nevhodném místě, například na návštěvě, na veřejnosti apod., není samozřejmě nutné ihned odpovídat, ale je důležité nabídnout tazajícímu, že se k otázce vrátíme později a je nezbytné svůj slib dodržet. Zároveň se tím dá získat nějaký čas na rozmyšlenou. Akceptování je pro komunikaci a diskusi ohledně sexuální výchovy velmi důležitý bod. Týká se to názorů, postojů ale i pocitů dětí, mladých lidí, ale také dospělých lidí a partnerů navzájem. Neznamená to ale, že se musí v názorech naprosto shodovat (Koliba a kol., 2019, s. 20-23; Šilerová, 2003, s. 32-34).

Za úspěšnost sexuální výchovy se považuje pozitivní vliv na dítě z hlediska citového a sexuálního vývoje. Důležitý aspekt pro úspěch je přínos pro vzájemný vztah rodičů a dětí i pro rodiče samotné (Koliba a kol., 2019, s. 20-23).

2.4 Předávání sexuální výchovy

Lidských zdrojů, od kterých můžeme získávat informace o sexuální výchově je hned několik. Předávat nám je mohou rodiče, učitelé ve škole, zdravotní personál, náboženské a kulturní organizace, sociální pracovníci nebo si je můžou předávat mladí lidé mezi sebou navzájem. Jak již bylo zmíněno výše, za nejvhodnější zdroj jsou podle Lenky Šilerové považováni samotní rodiče a rodina. Většina z nich se ale mnohdy nedokáže tohoto úkolu chopit a často tato povinnost nakonec spadá na školu (Šilerová, 2003, s. 40-41).

Potřebnost této výchovy je v dnešní době stále aktuální a nezbytná pro nové generace mladých lidí. Vývoj sexuální výchovy je ovlivněn i rozvojem společnosti, a to zejména komunikačními technologiemi s internetem, sociálními sítěmi, mobilními telefony atd. (Šilerová, 2003, s. 40-41).

2.5 Důvody důležitosti konverzace s dětmi a dospívajícími o sexualitě

Rodiče se běžně domnívají, že hovořit se svými potomky o sexu a sexualitě je zbytečné, vždyť se přece vše dozví ve škole a informace jsou všude snadno dostupné. Kvalitní sexuální výchova ale vychází z rodiny, ze školy a v ideálním případě se tyto dva zdroje vzájemně doplňují (Šilerová, 2003, s. 11-18). Mezi nejdůležitější důvody (a témata) konverzace s dětmi a dospívajícími o sexualitě patří:

- Tvorba přirozeného vztahu k lidskému tělu a sexualitě
- Prevence sexuálního zneužívání dětí i dospívajících
- Zodpovědné sexuální chování
- Souvislosti sexuality a lásky
- Neuspěchání začátku sexuálního života
- Orientace v množství informací o sexualitě
- Omezení vlivu vrstevníků
- Utužení vztahu rodičů s dětmi
- Spokojenost v partnerském a sexuálním životě

2.6 Sexuální vývoj a sexuální výchova

Zájem o vědomosti ohledně vzniku života a sexuality je přirozeným jevem u každého vyvíjejícího se lidského jedince. Typický je projev již od raného věku. Zájem o tuto

problematiku se vyvíjí paralelně s tělesným a duševním vývojem člověka. Psychologický vývoj by měl hrát u sexuální výchovy jednu z nejdůležitějších rolí. Je ale nutné brát vždy ohled na odlišnost a individualitu každého člověka, v kterémkoliv věkovém období. Z toho důvodu je obecný popis vývojových etap spojený se sexuální výchovou pouze přibližný (Šilerová, 2003, s. 50; Šulová a kol., 2011, s. 75).

2.6.1 Batolecí až předškolní věk

Mezi prvním a druhým rokem života dítě začíná pozorovat části svého těla. Dochází k chápání tělesného uspořádání. U chlapců se zvyšuje pozornost u zevních pohlavních orgánů.

Dvouleté až tříleté dítě si uvědomuje své pohlaví a rozeznává je i u ostatních dětí a dospělých. Pro toto určení jsou pro něj stěžejní vnější znaky, jako například oblečení nebo vlasy. Klíčový je pro dítě druhý rok života, kdy si začíná uvědomovat své „já“. Pro oblast sexuality je zásadní třetí rok života. V tomto období dítě začíná pokládat své první otázky týkající se sexuální oblasti. Převážně se jedná o otázky ohledně vzniku života zaměřené na to, kde se na světě vzalo.

V předškolním věku se mnohokrát poprvé setkáváme s dělením mužských a ženských rolí. Dítě v tomto období přijímá chování, které je typické pro jeho věk. Jeho vzorem se z největší části stává rodič stejného pohlaví. Tímto obdobím se v šesti letech také pomyslně uzavírá důležité stadium psychosexuálního vývoje.

V rodině, ve které dítě vyrůstá jsou v tomto období pro psychosexuální vývoj důležité dva faktory. Oba se odrážejí od vztahu rodičů mezi sebou. Prvním faktorem je přímo vztah rodičů. Pro dítě je důležité pozorování chování a vztahů mezi odlišným pohlavím. Druhý faktor se vztahuje k prvnímu vztahu dítěte k osobě opačného pohlaví. Chování a celkově vzor rodičů jako manželského páru může v pozdějších letech ovlivnit pohled dítěte na život v manželství.

Aktivita předškolních dětí je mimo jiné také zaměřena na otázku vzniku života, rozdílnosti pohlaví a otázkou o funkci pupku na břicho apod. Oblíbené hry u předškolních dětí jsou hry „na doktora“, díky kterým dochází k vzájemnému prohlížení a osahávání. Důležité je podotknout, že tyto hry nemají nic společného se sexuálním podtextem. Hlavním důvodem je zvědavost, která je často podložena dostatkem informací, které dítě získalo od svých rodičů.

Dalším důležitým bodem psychosexuálního vývoje je objevení studu. Dítě se pomalu studu učí. Zjišťuje, kdy je nahota povolena, kdy naopak zakázána a na co se může a nemůže sahat a dívat.

Ve většině případů stačí pro dítě vysvětlení. Je ale důležité, aby dítě nezískalo dojem, že tělesnost a sexualita je něco špatného.

Pro vstup do školy je pro dítě důležité vědomí o svém pohlaví, vzniku života, znalost názvu pohlavních orgánů a znalost studu. V neposlední řadě také vědomost o tom, že když se dva lidé mají rádi, projevují to i tělesnými dotyky (Šilerová, 2003, s. 50-56; Matějček, 2007, s. 35-56).

2.6.2 Školní věk

V etapě školního věku dochází k upevnění sexuálních rolí, zejména svým chováním a úpravou zevnějška, a to ve spojitosti se svým pohlavím. Mimo upevňování rolí dochází k prohlubování pohlavní identity. Pod tím si můžeme představit vnitřní pohled a pocit, uvědomění a přijímání příslušnosti jednoho pohlaví. S tím souvisí i nezávislost na vnějších znacích. Jedná se například o hru holčiček s autíčky, nebo naopak hra chlapců s panenkami. Až v osmém roce života si dítě dokáže plně uvědomit a pochopit svojí pohlavní identitu.

Zájem o sexuální otázky se zvyšuje kolem sedmého až osmého roku života. Na toto téma často vznikají diskuse mezi dětmi a požadují od okolí nové informace. Pokud informace od dospělých nezískají, často se upínají k vlastním teoriím a názorům. Ve druhé třídě mezi nejčastější témata patří pohlavní styk, početí a porod. Školní období je typické snížením vlivu rodičů a silícím vlivem vrstevníků. Dítě se učí s vrstevníky komunikovat, vycházet a jednat.

Pro předávání prvních informací o menstruaci je rovněž vhodné období prvních let školní docházky. U některých dívek k zahájení menstruačního cyklu dochází dříve, a proto je důležitým úkolem rodičů o tomto tématu s dívkami mluvit a připravit je na to. První menstruace je pro dívku důležitá událost jejího života. Je proto klíčové, aby byla dostatečně a včas informována o úloze menstruace a jejím průběhu. Důvodem je snížení obav z neznáma a informovanost o zahájení plodného období, přestože ještě nějaký čas nebude připravena stát se matkou. Hlavním cílem je, aby dívka vnímala nejen svoji první menstruaci, ale celkově menstruační cyklus jako pozitivní událost každého měsíce. U dívek je častokrát toto období první menstruace vnímáno jako mezník mezi dětstvím a přechodem do dospělosti.

Školák mezi devátým a desátým rokem života je znalý o tom, že dítě se může narodit mladým ženám a nemůže se narodit ženám starším, jako například jejich babičkám. Jejich pozornost se zaměřuje na otce dětí svobodných a rozvedených matek. Toto období je pro některé chlapce typické začátkem onanování. Může se objevit i u některých dívek.

Devátý až dvanáctý rok života je charakteristický získáním specifického chování k malým dětem. Jedná se například o zvedání menších dětí do rukou aj. Jak již bylo zmíněno v textu výše, v tomto věku dochází k úplnému utváření pohlavní identity.

Po dvanáctém roce života se dětské smíšené skupiny dělí na menší dle pohlaví. Nastává rozvoj sekundárních pohlavních znaků. U chlapců dochází k tzv. mokrým snům neboli mimovolnému výronu semene. Naopak u dívek k první menstruaci a růstu prsou (Šilerová, 2003, s. 50-56; Matějček, 2007, s. 61-64, 79-87).

2.6.3 Dospívání

Menší stejnopohlavní skupinky ve školním věku se v pubertě dělí na užší a vzniká přátelský vztah opět stejného pohlaví. Tento vztah u některých přetrvává až do dospělosti. Puberta se obvykle vyznačuje vznikem zájmu o opačné pohlaví.

K prvnímu zamilování dochází kolem třináctého až patnáctého roku. Není to pravidlem, ale u dívek se převážně jedná o platonickou lásku, naopak chlapci si ve většině případů představují spíš sexuální kontakt. Témata, o která dospívající jeví zájem jsou hlavně antikoncepce, potraty, sexuálně přenosné nemoci a sexuální deviace. Dnešní doba plná filmů, časopisů, internetu a sociálních sítí s sebou nese mnohdy zkreslené vnímání v oblasti sexuality a sexuální výchovy u mladých dospívajících lidí.

Přechod mezi pubertou a adolescencí, který se vyznačuje patnáctým rokem života se vyznačuje obdobím prvních skutečných vztahů i když často nestálých. Dochází k prvním sexuálním kontaktům. Pozdější etapa tohoto období navazuje na zamilovanost, lásku a první skutečné stálejší vztahy. Vývoj, který je výše popisován je vyobrazen přibližně a zjednodušeně. Nezbytností je brát na vědomí individualitu a značné rozdíly mezi mladými dospívajícími i v tomto vývojovém období. Zahájení sexuálního života může u někoho proběhnout v patnácti letech a u jiného ve dvaceti letech, někdo si tuto první zkušenost prožije až v mnohem pozdějším věku. Jakákoliv z těchto variant je naprosto v pořádku (Šilerová, 2003, s. 50-56; Šulová a kol., 2011, s. 75-76).

Z výše popsané podkapitoly je patrné, že pro člověka, který se chce zabývat sexuální výchovou je nutná znalost nejen teorie, ale i vývojových etap dítěte a jeho individuality. Podstatnou úlohu zde hraje i včasná informovanost pro předávání poznatků z oblasti sexuální výchovy.

3 RODINA

Definovat pojem rodina je velmi obtížné. Definice se liší i vzhledem k tématu, se kterou pojem rodina spojujeme. Sobotková ve své knize Psychologie rodiny pojem rodina definuje jako „primární kontext lidské zkušenosti od kolébky až po hrob“ (Sobotková, 2012, s. 9-12).

Průcha vnímá rodinu jako nejstarší společenskou instituci. Dle něho vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Sociologický pohled na rodinu k tomu přidává formu začlenění jedince do sociální struktury (Průcha a kol., 2013, s. 248).

Pojem rodina v kontextu sexuální výchovy velmi dobře popisuje Šilerová, která rodinu definuje jako nejvíce přirozené prostředí, kde se tématem sexuální výchovy můžeme zabývat. V současnosti je sexuální výchova zařazena do školních osnov, informace o ní jsou volně dostupné na internetu, v časopisech a na dalších místech, na význam rodiny se velmi často zapomíná (Šilerová, 2003, s. 19).

Rodina se vyznačuje nejbližšími příbuznými, tedy oba rodiče a děti. Tento model rodiny je považován za nejběžnější a můžeme ho též nazvat jako tzv. nukleární rodina. V poslední době se však model rodiny významně mění. Do rodiny se již zahrnuje také rodina neúplná, nevlastní či náhradní. Proto současné chápání pojmu rodina spíše vymezuje skupinu lidí sdílející vlastní prostory – domov, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní potřeby (Sobotková, 2012, s. 11-14; Šulová a kol., 2011, s. 176-179).

Narození dítěte znamená pro partnery novou situaci. Mění se i jejich emocionální rovnováha, kterou mezi sebou mají. S narozením dítěte s sebou rodičovství přináší i vzájemnost, sdílení a plnění významných životních potřeb rodičů i dětí. V celém procesu tzv. „stávání se rodičem“ je zralý jedinec schopen vědomě poskytnout svoji péči nově zrozenému životu. V posledních letech se v evropské společnosti míří k rovnoprávnosti mezi mužem a ženou, a to i v oblasti rodičovství a výchovy dítěte. Problematika se týká například rodičovské dovolené (Šulová a kol., 2011, s. 176-179; Poláková, 2014, s. 6-12).

3.1 Funkce rodiny

Rodina ve svém působení zabezpečuje mnoho činností, do kterých můžeme zahrnout hmotné zajištění, péči o zdraví, výživu a kulturní návyky. Pro děti by měla rodina tvořit zázemí, které pro ně bude výchovné, socializační a dokáže jim předat kulturní dědictví, morální postoje

a chování, ochranu a v neposlední řadě i oporu. Zároveň členy rodiny přiměje plnit si postoj i vůči společnosti. Rodina se proto vyvíjí. Nezůstává stále identická, strnulá a neměnná. Proto i její funkce jsou s jejím vývojem proměnlivé. U nich se může změnit jejich cíl, obsah, či mohou zaniknout a vytvořit se funkce zcela nové (Kraus a kol., 2001, s. 78-79; Šulová a kol., 2011, s. 179-180).

Rodinné funkce můžeme rozdělit do několika skupin.

Biologicko-reprodukční funkce je významná pro jedince, ale i společnost jako celek. Pro svůj rozvoj potřebuje stabilní reprodukční základ. V její potřebě je, aby se rodily děti, jež tyto vyhlídky plní. V některých zemích je v posledních letech markantní úbytek dětí. Jedná se především o země, a zvláště o rodiny, ve kterých je dítě symbolem překážky profesního a osobního růstu a vlastní seberealizace. I z kariérních důvodů se ženy stávají matkami v pozdějším věku. Další důsledek tohoto smýšlení je plánování pouze jedináčka či neplánování dětí vůbec.

Sociálně-ekonomická funkce taktéž zahrnuje řadu aspektů. V rozvoji ekonomické společnosti je za významný prvek vnímaná rodina, a zvláště její členi, kteří se do výrobní a nevýrobní oblasti součástí určitého povolání zapojují. Zároveň je rodina i významným spotřebitelem, od něhož se odvíjí závislost trhu. Defekt ekonomické funkce se odráží na hmotném nedostatku rodin. V současnosti to může znamenat nezaměstnanost či růst životně důležitých nákladů.

Ochranná funkce neboli funkce zaopatřovací či pečovatelská se zakládá na zaopatření životně důležitých potřeb, především potřeby biologické, hygienické a zdravotní. Je důležité tyto nezbytnosti zajistit nejen u dětí, ale i u ostatních členů rodiny.

Rodina jako sociální skupina je první skupinou, jež učí dítě k přizpůsobení se životu, získání a osvojení si základních návyků a způsobů běžného chování. V souvislosti s tímto údělem hovoříme o **funkci socializačně-výchovné**. Nejdůležitějším úkolem této funkce je příprava dětí a mladistvých na praktický život. V dnešní době je ale potřeba vyzdvihnout i působení mladistvých na starší generaci. Jako příklad lze uvést zacházení s moderními komunikačními prostředky. I přesto, že výchova dítěte je úlohou rodiny, v dnešní době se hojně setkáváme s přenecháváním tohoto úkolu na školu. Od ní se očekává profesionální přístup a jednání učitelů a náprava všech způsobených se chyb v rámci výchovy. Může se jednat o dítě s liberální výchovou, jemuž je vše dovoleno, o dítě tzv. hýčkané, u něhož je často používán pojem rozmazlené dítě. Další přístup ve výchově dítěte je styl perfekcionista, kdy je usměřňování dítěte ve výchově zaměřeno do všech detailů. Hypochondrický přístup výchovy se zase

projevuje nadměrně nepřírozenými obavami. Naopak u autoritativního stylu dítě musí plnit striktní příkazy, případně se můžeme setkat i s tzv. tvrdým stylem, u něhož je typické fyzické násilí. Za optimální přístup ve výchově lze považovat styl demokratický. Ten si své základy staví převážně na partnerském vztahu a důležitost u něho hraje diskuse.

Zásadní a nenahraditelnou funkcí rodiny je **funkce emocionální**. Žádná jiná instituce nedokáže nahradit a uspokojit emocionální potřeby a vytvořit pro dítě optimální citové prostředí a zázemí, dodat mu pocit lásky, bezpečí a jistoty. Avšak u rodin majoritní společnosti obecně lze pozorovat proměny úrovně a kvality vypořádání se s těmito situacemi.

V neposlední řadě by rodina neměla zapomínat, že její funkcí je i **potřeba relaxace, rekreace a zábavy**. Pro všechny členy této instituce mají důležitý význam, ale pro děti mají samozřejmě význam zásadní. Nemusí se jednat pouze o hraní deskových a společenských her, ale jedná se především o trávení společného času pohromadě (Kraus, 2014, s. 81-83; Šulová a kol., 2011, s. 179-181).

3.2 Charakteristické znaky současné rodiny

Prvním charakteristickým znakem současné rodiny je dlouhodobá a komplikovaná demokratizace uvnitř rodiny, jež je způsobená i proměnou a zásahem sociálními rolemi rodičů. Demokratizace u muže způsobila ztrátu dřívějšího výsadního postavení v rodině. A naopak některá práva a povinnosti, která dříve patřila zásadně pouze mužskému pohlaví jim demokratizace pomohla získat. Dokonce i děti se v současné době stávají aktivně zapojenými v organizaci rodinných vztahů a života. Avšak nevyplývá z toho, že otcovská autorita v současné době ztratila význam, pouze dochází k vzájemnému doplňování mezi partnery.

V důsledku sílící touhy žít generačně odděleně, slábnoucímu významu sousedských vztahů, či se v některých případech izolovat a uniknout od přetechnizovaného a medializovaného života se rodina velmi často dostává do jisté izolovanosti.

V současné době rodina dosahuje zmenšení počtu členů. Její projev je především ve zvyšování počtu jednočlenných domácností a počtu dětí matek samoživitelek. Tento znak úzce souvisí s izolovaností. Tyto dva znaky společně vedou k menší rovnováze rodin, a tím se hojně stávají citlivější.

Dezintegrace se řadí mezi další charakteristické rysy současné rodiny. Lze si všimnout, že současné rodiny tráví méně času společnými chvílemi, méně se schází a ubývá i vzájemné hledání cest, pomoci či spolupráce. Naopak se zvyšuje korespondence, pouhé setkávání či dokonce ubývání komunikace. V současnosti je běžné, když si manželé vedle svých rodinných životů vytvářejí další, ať už se jedná o zájmovou či intimní rovinu. V těchto případech u dětí dochází k téže situaci. O této situaci hovoříme jako o atomizaci neboli rozpadu života v rodině.

Zatížení rodičů pracovními aktivitami, jež má za následek značné časové zaneprázdnění, se významně podepisuje na životním stylu rodin a výše zmíněné dezintegraci. Dopad této situace má značný vliv na vyčerpání, málo času na odpočinek či čas strávený s dětmi. Tyto situace rodiče dětem obvykle kompenzují materiálními či finančními prostředky. To má však v konečném důsledku velký vliv na charakterové vlastnosti a hodnotový systém dětí.

V důsledku současných podmínek se častěji setkáváme s dvoukariérovým modelem rodiny. Jeho důsledek je především emancipace, kdy dochází k růstu vzdělanosti, kvalifikace, a tudíž i vyšší zaměstnanosti žen. Tento model rodiny ale bohužel hojně vede k rozpadu rodiny.

Mezi země s nejvyšším počtem rozvodů se řadí i Česká republika. Podle statistik se rozpadá téměř každé druhé manželství. I když se v dnešní době často setkáváme s hlasy, že dítě nepotřebuje vyrůstat v úplné rodině, neznamená to, že rozvod na dítě nemá žádný psychologický faktor ovlivňující duševní zdraví či jeho osobnostní rozvoj. U dítěte se mnohdy mohou projevit stresové či úzkostné stavy. Děti si také rozvod svých rodičů mohou klást za svoji vinu, nebo může docházet k poruchám psychického zdraví. Všechny tyto důsledky si děti mohou nést do dalšího života. Často se setkáváme i s navázáním nových vztahů u jednoho z rodičů, mnohdy také s opětovnými rozvody. Vždy to má největší následky především u dětí.

Znak, který v neposlední řadě do charakteristiky současné rodiny řadíme je odlišnost rodin dle socioekonomické úrovně. Mnoho rodin se pohybuje v nižších příjmových pásmech, kdy finanční problémy musí často řešit půjčkami. Mnohdy ale dochází k následnému zadlužení, čímž hrozí sociální vyloučení (Kraus, 2014, s. 83-86).

3.3 Sexuální a citová výchova v rodině

V majoritní společnosti se téma sexuální výchovy v rodinách dostává do většího podvědomí. Stává se často tématem běžných rozhovorů mezi rodiči a jejich potomky (Poláková, 2014, s. 17).

Zdeněk Matějček ve svých knihách popisuje tuto skupinu výchovy ve třech slovech, a to vztah, vzor a poučení. V první řadě se zabývá vztahem. Není to pravidlem, ale touha většiny rodičů je, aby jejich potomek uměl dávat najevo své city a pocity. Dychtí, aby ostatním lidem rozuměl a dokázal přirozeně vnímat potřeby druhých lidí. Naopak si ale nepřejí, aby došlo k přecitlivění, ale vše zůstávalo u zdravého citění. Přání rodičů je i odpovědný člověk, který se umí ve společnosti prosadit, uplatnit a je mu přirozené sebeovládání. Jejich přání je i touha po člověku, který dokáže mít radost z druhých a umí se smát, ale smutek, bolest a strach prožívat pouze je-li k tomu opravdový důvod (Matějček, 2007, s. 89-93; Šulová a kol., 2011, s. 179; Poláková, 2014, s. 17).

Vlohy, které jsou zapotřebí pro soužití dítěte s rodiči a obecně s „jeho lidmi“, kteří mají k sobě citový vztah, se vyvíjejí, budují, rozvíjejí a utužují téměř od samého počátku společného působení. Tento proces začíná již v období těhotenství a pokračuje obdobím kojení, chováním v náruči, úsměvy, laskavými slovy atd. V této etapě života se vytváří, a především utužuje vztah mezi matkou a dítětem. Obecně nejdůležitějšími potřebami pro vytváření vztahů podle Maslowa a jeho pyramidy potřeb je pocit bezpečí a jistoty. Pro novorozence a kojence je nutné, aby jim tyto potřeby zajistili jejich blízcí. Je pravděpodobné, že zajišťování těchto potřeb v raném věku vede k dobrým vztahům s druhými lidmi v pozdějších stádiích života. Matějček ve svých knihách ale zdůrazňuje, že neexistuje zaručený předpis, jak by taková výchova novorozence, kojence, batolata a obecně potomky měla vypadat, poněvadž každá osobnost a její potřeby a touhy jsou zcela individuální a jedinečné (Matějček, 2007, s. 89-93; Šulová a kol., 2011, s. 179).

Další složku, která se opírá o vztah a jeho potřeby nazýváme vzor. Dítě zcela přirozeně a bezprostředně přijímá model chování rodičů, sourozenců a obecně lidí, kteří jsou mu citově nejbližší. Jedná se o jejich chování vůči druhým lidem, ale také o věci a postoje, jenž kritizují, schvalují, či je pohoršují a jiné další záležitosti. Vyjádření u vychovatelů mužské a ženské citlivosti, které je pro každé pohlaví osobitá a vzájemně doplňující, je ve smyslu projevování úsměvů, mluveného slova, přízvi, něžnosti, ale i jak se líbají, jak vyjadřují vzájemnou (či jednostrannou) sexuální přitažlivost. Tento vzájemný projev citlivosti je u rodičů ve výchově

velmi žádoucí a příznivý. V neposlední řadě k příkladnému sexuálnímu chování u mužů a žen radíme i vzájemnou ochotu pomáhat si, dohodnout se a pracovat na určitých věcech společně. A když nastane hádka, vždycky dojít k usmíření (Matějček, 2007, s. 89-93; Šulová a kol., 2011, s. 179).

Třetí a poslední složku, kterou Matějček zařazuje do výchovy sexuální a citové, je poučení. Tato část zahrnuje několik rovin, jimiž se zabývá. Jedná se o roviny vědomostí, znalostí, informací, praktik a technik, kdy se všechny roviny stávají dítěti poučením. Jak již je zmíněno výše, dítěti se složky výchovy dostávají od lidí, s nimiž má navázaný citový vztah. Vynikajícími zdroji, které mohou dítěti předávat informace, jsou knihy a také samotná škola.

První dvě složky výchovy, kterými jsme se v této kapitole zabývali jsou v podstatě záležitostí rodiny. Jsou také současně stěžejní pro třetí složku, která se zabývá poučením. Třetí složka se výhradně nevěnuje rodině, ale zabývá se jí zejména škola. Její doménou jsou vzdělávací procesy, předávání znalostí a vyučování (Matějček, 2007, s. 89-93; Šulová a kol., 2011, s. 179).

4 ROMOVÉ

V České republice žije mnoho národnostních menšin. Mezi ně řadíme i romskou národnostní menšinu. Podle výsledků Českého statistického úřadu ze sčítání lidu v České republice se v roce 2021 k romské menšině přihlásilo 21 691 obyvatel. Jedná se 0,2% obyvatel přihlášených k životu v České republice. Z toho 4 458 obyvatel se výhradně hlásí pouze k romské národnosti (Český statistický úřad, 2021).

Evoluční historie romských předků se zasazuje do Indie. V této zemi patřili mezi nejnižší vrstvu společnosti. Řada vědců se domnívá, že Romové nikdy nebyli součástí homogenních společenství. Existovaly různorodé kasty neboli skupiny, mezi kterými panovaly rozdíly. Ovšem jednotlivé kasty propojovala určitá tradiční profese. Každý provoz řemesla potřeboval specifické podmínky. A proto v hojném rozsahu docházelo pro zlepšení podmínek své profese ke stěhování po území státu a někdy i k migracím mimo stát, také jinak zvané řemeslné kočovnictví. Tímto se předpokládá, že se Romové dostali až do evropských zemí. První zmínky o romských obyvatelích v Evropě pochází pravděpodobně z 12. století. (Horváthová, 2002, s. 47-66).

Za první téměř jistou zmínku na českém území se považuje zpráva ze Starých letopisů českých uváděna k roku 1416. S větší jistotou pak můžeme uvést přítomnost Romů na našem území o rok později, tzn. v roce 1417. (Horváthová, 2002, s. 47-66).

Pro Romy znamenaly začátky v Evropských zemích jen pronásledování a vyhánění. A i když se následně situace uklidnila, dodnes není tato minoritní skupina evropských obyvatel stále na všech územích Evropy přijímána (Horváthová, 2002, s. 47-66).

Obecně jsou v současnosti Romové v evropských zemích vnímání spíše negativně. Z velké části jsou zasaženi vážnými sociálními problémy. Jedná se především o oblast nezaměstnanosti, bydlení a zdravotnictví. Ve společnosti jsou však Romové vnímání negativně ne pro jejich etnikum, ale pro jejich společenské postavení, do kterého jsou zařazováni v souvislosti s postavením v sociální sféře. Zpravidla je toto hodnocení na základě životní úrovně a stylu života dané rodiny či celé skupiny (Bakalář, 2004, s. 17-25).

Romská populace je také známa pro svoji specifčnost hodnot. Nejdůležitějším bodem hodnot je bezpochybně náležitost a vědomí, že jedinec má v komunitě své místo a ví, kam náleží. Neméně důležité jsou pro ně děti, úcta ke starším a také úcta k rodičům, plodnost žen

a s tím spojeno i případné mateřství. Dále je pro ně hodnotné i bohatství, zpěv a tanec (Kaleja, 2013, s. 18-21).

4.1 Charakteristika romské rodiny

Margita Reiznerová ve svém díle uvádí: „Rodina je pro Romy základ.“ (Kaleja, 2009, s. 79).

Tradiční romská rodina je charakterizována svými specifiky. Jedná se především o oblasti týkající se společenského, a hlavně rodinného života. Dá se říct, že mohou být obecně příkladem pro jiné rodiny rozdílných kultur, a to svojí soudržností, mezilidskou komunikací a silnou vzájemnou vazbou, kterou mezi sebou jako rodina a komunita mají. Pro chování mezi svými je pro ně důležitá i úcta a vzájemný respekt (Kaleja a kol., 2009, s. 101-103).

Dalším typickým znakem romské rodiny je její fungování za přísných pravidel. Pravidla pro rodinu a komunitu určují nadřazení či podřazení daného člena. Postavení členů se však během vývoje mění. Jedním z pravidel, které mají, je rozdělení úloh na ženské a mužské. V majoritní společnosti by po smrti jednoho z rodičů přešla odpovědnost úloh na pozůstalého partnera. U Romů je charakteristické předávání povinností po zemřelém na nejbližšího příbuzného se stejným pohlavím (Poláková, 2014, s. 7-12).

V tradiční romské rodině bývala moc nad všemi aspekty života společnosti převážně v rukou muže, tzv. patriarchální společnost. S touto původní tradiční romskou rodinou se v dnešní době spíše již nesetkáme. Žena v těchto rodinách měla podřadné postavení a muž jakožto nadřazený měl veškerá práva, která on sám chce, včetně nevěry, bití své ženy, opuštění rodiny aj. (Bakalář, 2004, s. 41).

Žena má v romské komunitě specifické postavení. Je předurčena k tomu být manželkou a matkou. Za její povinnost a samozřejmost se považuje projevat ke svému muži úctu, pokoru a péči o něj samotného. Úkolem ženy je chod domácnosti a socioekonomický status rodiny neboli prezentace rodiny v široké společnosti. V této kultuře existuje rovnítko mezi ženou a domácími pracemi. Domácí práce se výhradně považují za čistě práce ženy. S tím se pojí i očekávání, že bude svojí práci vykonávat pohotově a svižně. V případě, že je v domácnosti něco opomenuto či zanedbáno, vše spadá na její vinu. S vedením domácnosti náleží ženě i povinnosti výchovy a péče o děti (Kaleja a kol., 2009, s. 101-108).

V romské komunitě se postavení ženy upevňuje mateřstvím, a zvláště pak opakovaným. Je to z toho důvodu mateřství je v romských komunitách rozuměno jako podstatná hodnota.

Stejně jako je tomu v majoritní společnosti, tak i ve společnosti romské dochází v posledních letech k ústupu uzavírání manželství. Tím dochází k nárůstu soužití nesezdaných párů neboli soužití v tzv. konkubinátu (Kaleja, 2013, s. 19-21).

Dle Frasera se rozlišují 2 základní jednotky rodin, a to familija a kumpánija. Familija je hlavní funkční jednotka, také nazývaná širší rodina. Řadí se do ní i ženatí synové, jejich manželky, děti a vnoučata. Obvykle zahrnuje 3 generace. Kumpánija se bezpodmínečně nejedná o rodinné společenství členů. Jedná se o skupinu, kterou spojuje ekonomická potřeba práce a snaha o využití určitého území. V čele této skupiny stojí Rom zvaný Baró (Bakalář, 2004, s. 41).

4.2 Výchovné styly u Romů

Kaleja ve své knize o romské matce hovoří jako o osobě, která miluje všechny své děti totožně. Avšak větší pozornost a péči dává svému nejmladšímu potomkovi. Proto to z odlišné strany lze chápat jako jediná priorita domácnosti (Kaleja a kol., 2009, s. 101-108).

S růstem rodičovských úkolů a povinností je pro romskou matku podstatná pomoc od starších potomků. Romská žena si je vědoma skutečnosti, že se svým mužem nemůže počítat s pomocí s chodem domácnosti. Proto svým starším dětem zadává úkoly, které jí práci usnadní a pomůžou jí. Z toho lze usoudit, že role muže jako otce je obecně považována za pasivního rodiče. Role otce se v rodině považuje spíše za formální záležitost. Veškerou výchovnou péči o své potomky přenechává manželce (Kaleja a kol., 2009, s. 101-108).

Podle Demeterové je pro výchovu v těchto rodinách typický nedostatek řádu, například vstává se a jde se spát dle potřeby, jí se kdykoli je hlad, slovíčka prosím a děkuji nemají uplatnění atd. Tento styl výchovy má ale negativní vliv na nepříjemné povinnosti, neodolnost vůči stresu, nepozornost a nesoustředěnost (Demeterová, 1993, s. 279; Bakalář, 2004, s. 44).

Podle Šimíkové se dá výchova romské a české matky připodobnit hrnčíři a zahradníkovi. Česká matka znázorněna jako hrnčíř tvaruje děti podle svých představ. Naopak romskou matku zpodobňuje k zahradníkovi. Zahradník o svoji květinu pečuje, zalévá ji, okopává, hnojí a vše, co je potřeba, ale jinak nechává rostlinu žít vlastním životem. A jaká rostlina je nebo chce být záleží jen na ni samotné (Šimíková, 2003, s. 105-118; Bakalář, 2004, s. 45).

Dědič předkládá, že velká část dětí vyrůstá bez rodičovské autority. Lakatošová líčí výchovu konkrétně olašských Romů jako výchovu již je vedena ke krádeži, k umění počítat peníze namísto gramotnosti čtení a psaní (Dědič, 1976, s. 45-59; Bakalář, 2004, s. 45).

4.3 Sexuální výchova v romské rodině

Psycholog Petr Bakalář v poznámkách ve své knize Psychologie Romů napsal: „*Bohužel žádná data týkající se sexuálního chování českých Romů neexistují. Jeden sexuolog mi sdělil, že návrh jeho výzkumu byl romskými poradci odmítnut.*“ (Bakalář, 2004, s. 33).

Samotný vztah mezi mužem a ženou je u Romů do dnešní doby určité tabuizované téma. Projevuje se to převážně ve formě mluvené.

Komunikace a rozhovory vedené na téma sexuality je tabuizované téma i mezi romskými rodiči a jejich dětmi. Jedná se o téma, o kterém se v rodině nehovoří.

Důležitým bodem a změnou pro romské nejen mladé ženy je menstruace. Romské malé dívky, zvaná děvčátka, která stále ještě neměla svoji první menstruaci, mají v rodině relativně volnost. První menstruací se u Romů děvčátka stávají dívkami. Tímto okamžikem se v rodině a komunitě dívka stává více střežena. Jako důvod je uváděn, aby jim dívka někde neudělala ostudu (Poláková, 2014, s. 15).

Jak je již zmíněno výše, mateřství má pro romskou kulturu veliký význam. Neplodné ženy mají v těchto komunitách velmi obtížný život. Od ostatních se jim nedostane téměř žádného respektu. Adopce v tomto případě není žádným řešením a nedokáže zrušit ani tzv. sociální stigma. Dříve bylo přípustné, aby muž z tohoto důvodu svoji ženu opustil (Kaleja, 2013, s. 18- 21).

Antikoncepce je pro romskou populaci specifickým tématem a oproti majoritní společnosti je jejich názor rozdílný. Dle jejich názoru není sexuální život manželů či partnerů nijak s antikoncepcí spjatý. Muž výhradně odmítá používání kondomů a považuje obecně antikoncepci za čistě ženskou záležitost. Pouze zřídka se mezi romskými ženami vidí užívání antikoncepčních pilulek. Namísto toho je mezi nimi více využívaná varianta nitroděložního tělíška (Kaleja a kol., 2009, s. 101-108).

Pokud se jedná o plánování těhotenství u romské populace je právě muž ten, který má právo rozhodnout o počtu dětí v rodině. Žena má povinnost jeho přání akceptovat. Pokud je žena v očekávání, stává se pro ni její plod v děloze, jakožto nejmladší člen rodiny, prioritou. S těhotenstvím se začne více zaměřovat sama na sebe, a to v péči o své zdraví, životospřávu. Je u ní snaha omezit pohyb, práci, kterou do teď plně zastávala a zklidnit i svoje psychické zdraví. Pro ostatní členy komunity je těhotenství člena propojováno s určitými rituály

a neodlučitelnými znaky, které se pojí s jejich etnicitou a kulturou (Kaleja a kol., 2009, s. 103-105).

Pro romské manžele je zjištění těhotenství považováno za intimní záležitost v oblasti sexuálního života, se kterou se nemohou sami podělit s vlastními dětmi. To ale neplatí o sdělení této noviny jiným členům příbuzenstva a komunity. Právě oni pak tuto informaci mohou říct potomkům očekávajících partnerů (Kaleja a kol., 2009, s. 101-108).

V časném období po porodu se romská matka snaží co nejdříve opustit nemocnici a novorozence nechává v péči zdravotnického personálu, než se pro něj vrátí. Avšak v dnešní době se s touto situací setkáváme již výrazně méně. Většina majoritní společnosti tomuto chování nerozumí a má k tomu negativní postoj. Důvod ale není, že by své čerstvě narozené dítě nemilovala, naopak by se dítěte za žádnou cenu nevzdala a nevyměnila ho. Tato situace je ale z pohledu romské ženy vnímána zcela jinak. Hlavní důvod pro jejich dřívější odchod z porodnice bez dítěte, jsou její další starší potomci, o které má strach a také celkové fungování domácnosti. I když tomu tak často není, častokrát prohlašují, že se na manžela nemohou vždy s jistotou ohledně domácnosti obrátit (Kaleja a kol., 2009, s. 101-108).

Když opustíme těhotenství, porod a období po porodu a nahlédneme na sexualitu ze širšího hlediska, tak podle psychologa Petra Bakaláře ji lze u romské populace rozdělit do dvou okruhů. První okruh nazývaný *historický* je charakteristický přísnými sexuálními standardy. Nepřipadá v úvahu, aby děti viděly své rodiče svlečené i například při letním koupání v potoce. Váha cudnosti je velmi opatrována a střežena. Incest neboli sexuální aktivita mezi blízkými příbuznými je odsuzován a považován za veliký hřích. Typická je sexuální zdrženlivost i z důvodu vysoké cennosti panny jako nevěsty (Bakalář, 2004, s. 32).

Ve druhém okruhu již nemá řada sexuálních standardů uplatnění. Rodiče nemají před svými dětmi žádné tajnosti. Dokonce existuje procento romských žen a dívek na prostituci (Bakalář, 2004, s. 33).

5 POROVNÁNÍ ROMSKÉ A MAJORITNÍ RODINY V OBLASTI SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Literatury a zdrojů, které by se zabývaly oblastí sexuální výchovy u romské populace, je radikálně málo. Nepříznivé to není pouze pro laiky, odborníky, lékaře, ale především i pro Romy samotné. Ti nemají kde čerpat informace a může to mít vliv na jejich výchovu u potomků.

5.1 Sexuální výchova romské a majoritní společnosti

Rozdíly v oblastech sexuální výchovy u romské a majoritní společnosti je v určitých ohledech velmi patrná. Sexuální výchova se dnešní dobou stává v rodinách majoritní společnosti více otevřeným tématem. To se naneštěstí nedá říct o rodinách romské společnosti, kde je toto téma téměř tabu.

Oblast, kterou mírně popisuje Kaleja ve svém díle *Mluvme o Romech* se zabývala antikoncepcí. Pro majoritní společnost je antikoncepce běžnou záležitostí v oblasti sexuálního života. U populace romské tomu tak není. Odmítají spojitost antikoncepce se sexuálním životem. Muži antikoncepci odsuzují a přisuzují ji pouze pro ženské záležitosti. Ale ani u romských žen se s ní téměř nesetkáme.

Shod ohledně sexuální výchovy romské a majoritní společnosti jsme z důvodů nepříliš obsáhlého tématu v mnohých literaturách nenašli mnoho. Je ale patrné, že pro obě společnosti má mateřství značný význam (Kaleja, 2013, s. 18-21; Šilerová, 2003, s. 11-18).

První menstruace je důležitým momentem každé dívky v romské i majoritní společnosti. Pro Romy to je událost, kdy se z děvčátka již stává dívka.

5.2 Rodiny romské a majoritní společnosti

Mezi rodinami romské a majoritní společnosti jsou z výše uvedených kapitol patrné jisté rozdíly. Patří mezi ně i otázka rovnoprávnosti. Většinová společnost se snaží směřovat k rovnoprávnosti mezi muži a ženami. U společnosti romské tyto tendence patrné nejsou. Muž jakožto dominantní pohlaví je stále nadřazen pohlaví ženskému.

S rovnoprávností u Romů mírně souvisí i dělení veškerých činností a úloh na výhradně ženské a mužské činnosti. Pokud se jedná o rodinu, veškerá péče, výchova dětí a dohled

nad domácností je u Romů vždy v kompetencích ženy. U většinové společnosti v totožné situaci je stále větší podíl ženy, ale je neustálá snaha a zařazování rovnocennosti. Obecně se ve většině populace do výchovy dobrovolně zapojují i muži.

Pokud hovoříme o dětech a počtu potomků v rodinách, u většinové společnosti dnešní dobou dochází k vzestupu trendu nižšího počtu dětí. U společnosti romské stále převládá posvátnost těhotenství a mateřství. Rodiny bývají stále velmi mnohočetné. Avšak hlavní slovo o počtu potomků má zde v kompetencích muž.

Obě porovnávané společnosti hledí souladně na rodinu jako za základ života. I když se u romské populace na to klade větší důraz i pro majoritní společnost striktně nemusí pojem rodina znamenat pouze partner a potomci, ale i širší příbuzenstvo.

PRAKTICKÁ ČÁST

Následující část bakalářské práce je věnována průzkumu. Jsou zde představeny hlavní a dílčí cíle, metodika a celkový průběh šetření. Následně je popsán rozbor a interpretace výsledků. Závěr kapitoly se věnuje výsledné diskusi.

Cíle průzkumné části

- Hlavní cíl: Zjistit přístup romských rodin k sexuální výchově v rodině.
- Dílčí cíl: Prozkoumat aktuálnost problematiky v těchto rodinách.

Průzkumné otázky

1. Jak moc je pro respondenty oblast sexuální výchovy důležitá?
2. Jakým způsobem se předávají informace o sexuální výchově v romských rodinách?
3. Věnují se respondenti předávání svých znalostí dalším generacím? Pokud ano, tak jakým způsobem?

6 METODIKA PRŮZKUMNÉ (PRAKTICKÉ) ČÁSTI

Vypracování praktické části této bakalářské práce bylo za použití metody kvalitativního průzkumu. Tato metoda je charakteristická nižším počtem respondentů a zkoumáním průběhu jevů, otázek, problémů, dále také rozebírá texty a informuje účastníka průzkumu v přirozeném prostředí. Cílem je dosáhnout komplexní sestavy poznatků. K tomuto výstupu také dopomáhá osobní kontakt mezi respondentem a průzkumníkem (Zháněl, 2014, s. 35).

Pro získání informací ke zpracování této práce byla z metody kvalitativního průzkumu zvolena forma polostrukturovaného rozhovoru. Vybraný způsob umožňuje širší sběr dat, a to hlavně díky pevně stanovené struktuře a následnému osobitému dotazování. Stanovená struktura v případě tohoto průzkumu tvořila předem připravené otázky s počtem deseti hlavních otázek, kdy některé z nich obsahovaly i předem připravené podotázky (viz Příloha A). Tyto předem připravené otázky během samotných rozhovorů doplňovaly a rozvíjely celou problematiku o další zajímavé body.

Připravená podoba rozhovoru byla pomyslně rozdělena na tři části. První část byla zaměřena více obecně na respondenty, a to především na znalosti dané problematiky u respondentů. Druhá část se věnovala výchově a dětství dotazovaných. Třetí část rozhovoru se zabývala potomky respondentů.

Při setkání s respondentem ještě před zahájením rozhovoru nejprve proběhlo vzájemné představení, následné seznámení s tématem této bakalářské práce a průběhem celého rozhovoru. Pokaždé proběhlo i vysvětlení a ujištění, že celý rozhovor je zcela anonymní a nikde nebude uvedeno jméno ani příjmení respondenta. Před začátkem samotného rozhovoru byli respondenti ještě požádáni o výslovný souhlas s nahráváním na diktafon a dostalo se jim ujištění, že nahrávka bude sloužit pouze pro účely následného přepsání rozhovoru.

6.1 Analýza a interpretace výsledků

Po uskutečnění rozhovoru byly záznamy následně přepsány do textové podoby. Vzhledem k zachování autenticity minoritní skupiny nebyly texty do přepsané formy nikterak upravovány do spisovné češtiny. Pro vyhodnocení získaných dat, analýzu a interpretaci byla využita metoda otevřeného kódování.

Podle Miovského lze kódování kvalitativních dat popsat jako začátek pro vyhotovení, členění a uspořádání získaných dat. Celý postup kódování se popisuje jako přenášení nezpracovaných

informací do určitých seskupení, které jsou vyznačovány přiřazením identifikačního názvu. S vytvořeným seskupením informací lze pak následně nadále pracovat (Miovský, 2006, s. 210).

V praxi byla metoda v této práci aplikována na přepsané rozhovory, kdy po přepsání a následném pročetí se podstatné informace barevně označily a podle barev rozdělily do kategorií neboli kódů s přidáním identifikačního názvu.

6.2 Charakteristika výzkumného vzorku

V rámci šetření průzkumné části se stanovily podmínky. Konkrétně se jednalo o čtyři okolnosti, na základě, nichž došlo k následnému vybírání respondentů. První důležitá podmínka byla stěžejní pro celou bakalářskou práci a část jejího názvu tomu i odpovídá. Jednalo se o etnické příslušenství k romské kultuře. Druhá podmínka, která pro zařazení do průzkumu byla rovněž velmi důležitá, se řídila pohlavím respondentů. Specificky se pro tuto práci hledali respondenti s ženským pohlavím. Další a předposlední podmínkou bylo vybrat do výzkumu pouze ty respondentky, které se již staly rodičem. Poslední stanovená podmínka se zaměřovala na potomky vybraných respondentek. Jejím úkolem bylo zařadit do průzkumné části pouze ty matky, jejichž děti jsou aktuálně v mladistvém věku.

Počet získaných respondentek pro průzkum byl sedm. Avšak tento počet nebyl dopředu stanovený. Na konečný výsledek získaných respondentek měla vliv saturace dat. Neboli ukončení průzkumu nastalo v době, kdy se informace od respondentek již opakovaly.

6.3 Sběr dat

Shromažďování dat průzkumné části této bakalářské práce probíhalo po celý březen roku 2023. Každá tehdy potencionální respondentka byla přímo oslovena, zda je ochotna se tohoto průzkumu zúčastnit. Celé šetření bylo uskutečněno na území Pardubického kraje, kam svým bydlištěm respondentky spadají. Celkové časové rozmezí všech rozhovorů bylo od pěti do třiceti minut. Ze šesti rozhovorů byly čtyři z nich realizovány přímo v domácím prostředí respondentek. Zbylé dva rozhovory byly s respondentkami vedeny na klidných veřejných místech, kde byla možnost zajištění alespoň částečného soukromí.

6.4 Výsledky otevřeného kódování

Na podkladě zvolené analýzy pro tuto bakalářskou práci se po vyhodnocení rozhovoru technikou otevřeného kódování stanovilo pět kategorií. Do každé kategorie byly přiřazeny informace, ve kterých byla určena vzájemná podobnost. V následujících podkapitolách budou jednotlivé kategorie vyobrazeny a v nich jednotlivě popsány všechny posbírané informace z celého šetření.

Jednotlivé kategorie:

- I. Obecné znalosti o sexuální výchově z pohledu respondentek
- II. Dětství respondentek
- III. Získávání informací mimo rodinu
- IV. Předání znalostí potomkům
- V. Specifikum romských komunit

Pro zachování anonymity jsou v následujícím textu ženy označovány pod zkratkou slova respondentka s přiřazeným číslem, které bylo zvolené na základě pořadí získaných rozhovorů. Zkratky jsou uvedeny konkrétně takto: R1-R6. Dříve než se začnou rozebírat jednotlivé kategorie, je žádoucí přiblížit věkové skupiny dotazovaných respondentek, a to z důvodu snazšího a srozumitelnějšího uchopení problematiky. Věkové skupiny všech dotazovaných respondentek zachycuje Tabulka 1.

Tabulka 1 - Věk respondentek v rozhovorech

Respondentka 1	46 let
Respondentka 2	50 let
Respondentka 3	24 let
Respondentka 4	45 let
Respondentka 5	25 let
Respondentka 6	41 let

Jak již bylo zmíněno v předchozím odstavci, v rozhovorech o dané problematice může mnohdy být důležitým ukazatelem i samotný věk respondentů. Z výše uvedené tabulky, která zachycuje komplexní výsledky týkající se věkové kategorie dotazovaných vyplývá, že nejstarší

dotazovaná účastnice průzkumu byla ve věku padesáti let. Naproti tomu nejmladší dotazovaná účastnice byla ve věku dvaceti čtyř let.

I. Obecné znalosti o sexuální výchově

Vymezením pojmu sexuální výchovy jsme se již v této práci zabývali, konkrétně v teoretické části. Pro celkový vhled a začátek vedení jednotlivých rozhovorů bylo nezbytně nutné mít povědomí o tom, co si pod označením sexuální výchovy představí jednotlivé dotazované respondentky.

Odpovědi respondentek nebyly u všech shodné. Tři ze šesti respondentek se v odpovědi zaměřily přímo na děti. První dvě respondentky hovořily o přípravě a učení dítěte.

První respondentka povídala o potřebách, přípravě a učení předávání dítěti vědomosti o poznacích co ho čeká ve smyslu jeho vývoji. Podle jejích slov je potřeba, aby děti znaly význam proměny těla, jeho vyžívání a vývoje. Zmínila i nutnost dítěti vysvětlit různé životní fáze, jako například u dívek menstruaci a ujistit je, že se těch všech změn nemusí děsit. Na konci její delší odpovědi na otázku ohledně subjektivního významu sexuální výchovy odpověděla zajímavým slovním spojením. Nazvala pojem sexuální výchovu cestou k dospívání.

Respondentka R1 v rozhovoru konkrétně uvedla: „...*připravovat to dítě na to, jak vlastně by zraje a dospívá. Na tu cestu toho dospívání.*“

Žena R2 měla obdobnou odpověď s první respondentkou. Zdůraznila pojem příprava a komunikace, s těmito pojmy sexuální výchovu dala do úzké souvislosti. Stejně jako předchozí dotazovaná vyzdvihla potřebu znalostí dětí této problematiky, aby věděly, co je čeká. R2 odpověděla: „...*mělo by se o tom mluvit no-o s dětma, o tý sexuální výchově, aby věděli co-o maj dělat žejo...*“ Dále respondentka R2 ve své odpovědi také uvedla: „*Příprava taková si myslím. Komunikace.*“ Respondentka označená číslem pět hovořila velmi stroze. Avšak její odpověď taktéž směřovala k zájmu dítěte. Výslovně se ve své odpovědi zaměřila na rady pro děti týkající se menstruace a pohlavního styku. R5: „...*doma od rodičů poučení týkající se menstruace a pohlavního styku.*“

Zbýlé tři respondentky své odpovědi již k dětem nesměřovaly. Jedna z respondentek zastupovala názor, že sexuální výchova znamená vztah mezi mužem a ženou.

R3: „*Co si představím? Nevím. Muž a žena spolu.*“ Odpověď respondentky R6 na tuto problematiku se týkala seznámení se se znalostmi. Po následném dotazu odpověď vysvětlila.

Poslední respondentka R4 nikterak svoji odpověď nekonkretizovala na určitou věkovou hranici ani skupinu lidí. Nazvala pojem sexuální výchova především otázkou zabývající se pohlavním stykem a vědomostmi, které se sexuálním stykem souvisejí. R4 sdělila: „*...je to vlastně otázka ohledně sexu, co si budem povídat.*“

Druhá část kategorie týkající se znalostí sexuální výchovy se zaměřovala na pohled respondentek z hlediska důležitosti této problematiky. Odpovědi všech šesti respondentek byly zřejmé.

Z celkového počtu šesti respondentek odpovědělo pět z nich kladně na otázku, která se týkala jejich názoru na důležitost tématu sexuální výchovy v dnešní době, pouze jedna respondentka R3 reagovala na otázku záporně. Dotazující se zeptala: „*Myslíte si, že je obzvláště v dnešní době důležité se tématem sexuální výchovy zabývat?*“ R3 odpověděla: „*Ani ne.*“ Dotazující se na základě této odpovědi ještě doptala: „*Myslíte si, že ne? Že není potřeba o tomto tématu hovořit?*“ Odpověď respondentky R3 zněla: „*Ne. Já si myslím, že děti až budou velký, tak na to přijdou samy.*“

Ostatních pět respondentek, jak je zřejmé z Tabulky 2, na otázku odpověděly kladně. Nejčastěji respondentky zdůvodňovaly své odpovědi z hlediska možných pohlavních nemocí, těhotenství v mladém věku nebo zneužívání. Hojně se mezi odpověďmi opakovalo kladení důrazu na znalosti rizik. Podle slov respondentky číslo čtyři je žádoucí se na tuto problematiku zaměřit zejména v lokalitách, kde je nižší informační dostupnost.

R4 například uvedla: „*...dávám tomu velký důraz hlavně v lokalitách, kde je tá, prostě méně dostupná informovanost.*“

Respondentka R1 ve svém zdůvodnění kladné odpovědi hovořila o dnešní zrychlené době. Ta má dle ní velký vliv i na vývoj dětí, který je zásluhou této doby rovněž zrychlený. S tím podle jejího názoru souvisí i dřívější nástup jednotlivých stádií vývoje jedince. Podle jejích slov mají na tuto uspěchanou dobu zásadní vliv i sociální sítě. Ty označila za nebezpečné a vyjádřila se k potřebě edukovat a upozorňovat na rizika i v této oblasti.

II. Dětství respondentek

Další průzkumná část bakalářské práce je zaměřena na dětství respondentek a na jejich rodinný postoj k problematice sexuální výchovy. Úvodní otázka žádala respondentky o popsání rodinného zázemí, ze kterého pocházejí. Pět ze šesti respondentek uvedly, že pocházejí z tradiční úplné romské rodiny. Šestá respondentka pro tuto práci označena R5 uvedla, že pochází z rodiny neúplné. V následujícím úseku bude krátce popsáno rodinné zázemí, ze kterého každá dotazovaná respondentka pochází.

Žena R1 výslovně označila svoji rodinu za tradičně romskou, oba její rodiče jsou romského etnika. Avšak s rodinou žili v blízkosti majoritní společnosti, a proto se svými sourozenci vyrůstala a dle jejích slov přímo byla propojena s majoritou. Jak ona sama podotkla, měla vzorce chování z obou skupin společnosti, z majoritní i minoritní.

Respondentky R2, R3, R4 a R6 uvedly, že jejich oba rodiče jsou taktéž čistě romského původu. Druhá respondentka uvádí, že pochází ze sedmi sourozenců, z toho jsou dva kluci a pět holek. Respondentka číslo tři je z rodiny se třemi dětmi. Ona se sama označila za prostřední dítě a uvedla, že má starší biologickou sestru a mladšího nevlastního bratra. R4 představila své tři sourozence. Má dvě sestry a jednoho bratra. Po krátkém odmlčení doplnila, že sourozence měla čtyři, ale jeden její bratr nedávno zemřel. Poslední respondentka R6, která popsala svoji rodinu jako úplnou, pouze doplnila, že pochází ze sedmi sourozenců.

R5 jako jediná popsala svoji rodinu jako neúplnou. Žila jenom s matkou a čtyřmi sourozenci. První bratr je biologický a další tři bratři jsou nevlastní.

Po vytvoření si představy ohledně rodinného zázemí respondentek se téma rozhovoru znovu přiklonilo k hlavní problematice – k sexuální výchově. Zásadní otázka této části se týkala předávání a otevírání tématu výchovy k sexualitě v původních rodinách. Odpovědi byly u většiny dotazovaných s negativním kontextem. Žena R1 se vyjádřila takto: „*Ta sexuální výchova tam prostě nebyla.*“ Dle jejích slov se o tomto tématu v její rodině nemluvalo, o žádné antikoncepci nebo ochraně se nic nezmiňovalo. Větu, kterou si od matky pamatuje je, aby neotěhotněla a mimoto nic. Vzpomněla si ale na jednu příhodu z dospívání z období, kdy ji začala menstruace. Popisovala své vyděšení, poněvadž nebyla téměř vůbec informovaná a nevěděla, co všechno to pro ni znamená. Když se odhodlala, šla to sdělit své matce. Její reakce byla: „Už je z tebe ženská.“ Popisuje, že pak se jí od matky základní informace dostaly, avšak před otcem údajně cítila veliký stud.

R2 sdělila: „*No moc né. S náma nemluvila moc o tom. Protože máma vyšla z třetí třídy a ona to nevěděla.*“ Je patrné, že v původní rodině druhé respondentky předávání informací o sexualitě neprobíhalo. Totožná odpověď byla vyřčena i z úst respondentky R3 a R6. Oproti tomu dvě z respondentek, konkrétně R4 a R5 poznamenaly, že patrné náznaky v předávání poznatků problematiky sexuální výchovy od rodičů byly.

V otázce dotýkající se pocitů dotazovaných žen související s dostatečností informací ze strany rodiny v probírané problematice, se až na jednu kladnou odpověď všechny respondentky shodly na negativní odezvě. Z odpovědí je tedy patrné, že téměř žádná žena podílející se na tomto průzkumu nedostávala prakticky žádné vědomosti z oblasti sexuální výchovy. Nebo si této skutečnosti není vědoma. Pro ženu R5 byly informace ze strany rodiny dostačující.

Tabulka 2 - První setkání s tématem sexuální výchovy

Kategorie	R1	R2	R3	R4	R5	R6
Věk	13 let	17 let	-	17 let	13 let	17 let

Tabulka 2 zahrnuje odpovědi žen na otázku jejich prvního setkání s tématem probíraného okruhu směřující k věkové kategorii. Jak je z tabulky patrné, nejčastěji se s problematikou sexuální výchovy ženy vybrané do průzkumného šetření setkaly v sedmnácti letech, tedy krátce před dovršením zletilosti. Konkrétně se jednalo o tři ženy ze sedmi. Ze zbývajících dotazovaných respondentek se dvě s touto problematikou poprvé setkaly ve třinácti, a to konkrétně R1 a R5. Lze tedy provést shrnutí, kdy se první zmínka a informace o sexualitě k respondentkám dostala – bylo to mezi třináctým až sedmnáctým rokem života. R3 na tuto otázku odpovídat nechtěla.

Následující úsek v rozhovoru se přiklonil k osobě, která ženy o tématu sexuální výchovy v rodině informovala. Odezva většiny respondentek byla na tuto otázku v souladu. Dle pěti dotazovaných se k diskutované problematice v jejich rodinách slova nejvíce ujímala matka. Žena R3 uvedla, že na téma sexuality nikdo v domácím prostředí nehovořil.

V návaznosti na předešlou řešenou otázku bylo podněcující se respondentek dotázat i na konkrétní způsoby debat s informující osobou. Nejčastější odezva žen vybraných pro tento průzkum byla následující: povídání, základní informace řečené v pár větách, příkazy a zákazy – co se smí dělat a co naopak vhodné není.

Respondentka R2 uvedla: „*Tak jako snažila se nám říkat, to nedělej, nechod' tam. Hlídal si nás.*“ R5 sdělila: „*Sedli sme si a bavili sme se o tom.*“ Podobnou odpověď měla i žena R4: „*...my sme si sedly, tatka zrovna nebyl doma, á začly sme se jako o tom bavit...*“

R4 se rozpomenula na moment z dětství, kdy si s matkou sedly v době, kdy otec nebyl doma. Podmínka, aby otec nebyl přítomen rozhovoru s dcerou, byla podle slov ženy pro matku velice důležitá. Podle ní to bylo hlavně z důvodu studu. Téma hovoru mezi matkou a dcerou bylo, jestli už má dcera kluka, zda již měla pohlavní styk a nejdůležitější věc pro matku, kterou dceři sdělila, zněla, ať si dává pozor.

III. Získávání informací mimo rodinu

Sexuální výchova není výhradně určena pouze do rodinného prostředí. Proto bylo nezbytné se účastnic průzkumu zeptat i na další místa, kde se s probíranou problematikou setkaly, a to i ve významu vlastního vyhledávání potřebných informací. Co se týče sebevzdělávání v okruhu sexuální výchovy, odpovědělo z celkového počtu šesti respondentek pět z nich, že se této cestě způsobu získávání informací nevěnovaly. Pouze odpověď jedné z nich byla kladná. Žena R4 s pozitivní reakcí doplnila svoji výpověď o zkušenosti s vyhledáváním si potřebných informací na internetu. Jako další zdroj uvedla časopisy, které v mladším věku četla. R4 sdělila: „*...jako každej, žejo, internet a tak dále, i když za mě jako toho tak ještě nebylo tolik, a tak hlavně časopisy, žejo, Bravičko a takovýhle spíš.*“

Kromě rodinného zázemí a osobního individuálního vzdělávání jsou také další možnosti, jak informace o sexualitě získávat. K dosažení potřebných vědomostí může člověk čerpat i z širšího okolí. Na prvním místě by jistě většinu z nás napadla škola. Byla to také nejčastější odpověď dotazovaných žen. Tato problematika bývá často ve školách součástí předepsaných osnov některých předmětů. První respondentka hovořila konkrétně o sedmé třídě a předmětu biologie, kdy si z něho vybavuje učebnici s ilustracemi zobrazujícími pohlavní orgány ženy a muže.

Odpovědi dvou žen mířily k přátelům. Mluvily o kamarádkách, se kterými v dětství trávily mnoho času pobýváním v přírodě. Jednalo se dle jejich slov o dvoučlenné i vícečlenné skupiny dívek, se kterými pobývaly mnoho času a vcelku otevřeně se v rámci jejich seskupení bavily o nejrůznějších záležitostech. Mezi témata jejich konverzací mimo jiné spadala i sexualita. Respondentka R1 se vyjádřila: „*S holkama venku, (...) jinak nebyl vlastně nebylo kde. My jsme vlastně opravdu ty informace neměly kde získávat.*“ Poslední žena R3 nezmínila

nic výše uvedeného. Její vyjádření k této otázce souviselo se získáváním potřebných informací přímo z vlastní zkušenosti z partnerských vztahů. Odpověď ženy R3 zněla: „*Já nevím, tak vlastní zkušenost přímo.*“

IV. Předání znalostí potomkům

Jak bylo na začátku průzkumu stanoveno, jednou z podmínek účasti v tomto šetření bylo rodičovství. Z toho důvodu byla v rozhovoru nepostradatelná otázka směřující na počet potomků a jejich pohlaví.

První respondentka uvedla počet dětí sedm. Mluvila o svém prvním těhotenství, které bylo již v jejích sedmnácti letech, kdy se pak za nastávajícího otce provdala. S tehdejším manželem měli spolu celkem tři děti – tři chlapce a po dvaceti letech společného života se rozvedli. Později si našla jiného partnera a provdala se znovu. Do manželství nový partner z předchozího vztahu přivedl své dvě děti, jednoho chlapce a jednu dívku. Spolu si manželé ještě vzali do pěstounské péče dvě děti z dětského domova – jednu dívku a jednoho chlapce. Tyto dvě děti z dětského domova jsou biologičtí sourozenci. Pro rekapitulaci: první respondentka má tři biologické syny, jednoho syna a jednu dceru od současného manžela a jednoho syna a jednu dceru v pěstounské péči.

Ženy R2, R5 a R6 řekly, že mají tři děti. Shodou okolností mají všechny tři ženy stejné zastoupení pohlaví svých dětí – každá z nich má dva chlapce a jednu dívku. R4 má dvě děti, kdy oba z nich jsou chlapci. Respondentka R3 uvedla, že má čtyři děti ze šesti. Dvě z dětí jsou chlapci a dvě dívky, o poslední dvě děti přišla. O nich další informace nesdělovala.

Následovala otázka dotazující se žen na jejich výchovu v ohledu předávání poznatků z oblasti sexuální výchovy svým potomkům. Dotazovaná s číslem tři poznamenala, že tuto problematiku do své výchovy dětí nezařadila a zařazovat nebude. Další žena R5 uvedla, že z důvodu nižšího věku potomků na toto téma ve výchově ještě nekladou důraz. Avšak dle jejích slov se tomu v pozdějším období má v plánu začít věnovat. Pro ucelení faktu o respondentce R5 je důležité zmínit, že její nejstarší potomci jsou v dospívajícím věku.

Zbylé čtyři ženy odpověděly pozitivně, že se tomuto tématu mají snahu věnovat nebo že se mu již věnují. R2 také sdělila, že její slabou stránkou je hovoření o sexualitě se svými syny. Vyjádřila své pocity, které jsou plné studu. Podle jejího názoru by se této složce výchovy chlapců měl věnovat rodič mužského pohlaví, tedy otec. Její muž a otec dětí je bohužel

už ale po smrti. U dcery označila výchovu v této oblasti za snahu. Vzápětí však její myšlenky došly k závěru, že dceři je dvanáct let a dosud spolu sexualitu nerozebíraly. R2 uvedla: *„S klukama se stydím, to by měl probírat tatínek, žejo, biologický, ale on zemřel. (...) A s J. jo-o to ji učím, ale ještě sme to úplně nerozebraly.“*

Respondentka během rozhovoru došla také k názoru, že děti zásluhou mobilních telefonů všechno znají. *„Taky by holka měla vědět už, ale nebojte se oni maj telefoni, oni to všechno znaj.“*

Dvě ženy z šetření působily na pracovní pozici mediátorky podpory zdraví mezi členy minoritní romské národnosti v České republice. Jedna z nich se této práci věnuje dodnes. Z hovoru obou žen bylo zřejmé, že mají o této problematice větší povědomí. Obě dotazující mluvily o snaze co nejvíce informací předat i svým dětem. Jedna z nich, pro nás respondentka R1 vedla chvíli nadšený monolog o svých pocitech z této pracovní pozice. Hovořila o tom, že zásluhou tohoto zaměstnání se k ní dostane mnoho užitečných informací. Jako příklad nám pro představu vylíčila situaci, kdy získala pro své klienty kondomy. Zkušenosti z edukace minoritní romské menšiny využila i pro vlastní potřeby ve výchově potomků. Její synové byli shodou okolností v příznivém věkovém období, a tak své znalosti předala i jim. Obecně z jejích slov i způsobu vyjadřování byla cítit vděčnost, že navzdory jejímu dětství bez větší informovanosti dokázala toto téma ve své rodině alespoň částečně uchytit a přivést ho do pozice, jež nebude příliš tabuizované. R1 sdělila: *„...opravdu mezi náma to nebylo žádné tabu. Já jsem vlastně už připravovala, jak říkám od toho vlastně dětství na to, že co je a kdy co je vhodný, co je nevhodný.“*

Druhá žena v šetření vedena pod zkratkou R4, se kterou byla o pracovní pozici mediátorky řeč, již toto zaměstnání nevykonává. Avšak ze zkušeností a získaných informací čerpá ve výchově dětí dodnes. Ve své odpovědi zmiňovala i reakci svých dětí a jejich značný zájem o problematiku zasahující do oblasti sexuální výchovy. Část odpovědi respondentky R4 zněla: *„...sem byla ta mediátorka, tak vlastně sem jim vlastně předávala veškerý informace, co jsem vlastně dostávala, tak sem vlastně předávala a myslím si, že sou jako dost poučení. A vůbec to jako nebrali ve špatným, ba naopak to vítali.“*

Otázka důležitosti sexuální výchovy se již v tomto průzkumu probírala, avšak ve všeobecném kontextu. Dostatečný prostor v rozhovoru byl věnován tomu, abychom zjistili, jaké mají dotazované ženy osobní přesvědčení o zahrnování sexuality a její výchovy do rodinného

prostředí. Reakce ode všech respondentek se až na jednu z nich shodovaly. Žena R3 se vyjádřila nesouhlasně. Podle jejího přesvědčení děti nikterak nepotřebují od rodiny takto zaměřené informace získávat. Až přijde správný okamžik, samy si tyto nezbytné informace vyhledají nebo získají. Reakce respondentky R3 zněla: „*Oni až budou velký si na to přijdou pak sami.*“

Protikladný názor mělo zbylých pět žen, kdy každá z nich vyjádřila pro tento dotaz souhlasný postoj. Veliký smysl a potenciál v otevírání tohoto tématu v rodinách vidí první respondentka. Svůj pozitivní náhled na tuto problematiku odůvodňuje značným přínosem i v oblasti důvěry prolínající také další odvětví rodinné výchovy. Domnívá se, že otevíráním intimnějších témat dochází k budování větší důvěry a odeznívání strachu ve vzájemné komunikaci. R1 uvedla názor: „*...nemáte s téma dětma potom žádnéj problém o tom mluvit a když je průser, tak prostě přijdou za váma...*“ „*Nebojí se mi nic říct a prostě se o tom bavíme úplně normálně.*“

Respondentky R2, R4, R5 i R6 vyslovily stejný názor o důležitosti tohoto tématu v rodině. Druhá dotazující se svojí přesvědčenou odpovědí došla k názoru, že zamlčováním před dětmi lze dojít i ke zhoršení jejich kvality života. Zbylé ženy zmíněné výše navíc odůvodnily podstatu své odpovědi v prevenci nezdravého sexuálního života, pohlavních nemocí a nechtěného těhotenství.

Způsob výchovy v rodině (nejen té sexuální) se může lišit v závislosti na pohlaví dítěte. Pouze dvě z celkového počtu dotazujících byly opačného názoru. Lépe řečeno jedna uvedla svoji nevědomost týkající se rozdílnosti stylu výchovy vycházejícího z podstaty odlišného pohlaví. Druhá žena předložila svůj názor oponující jakémukoliv rozdílu v souvislosti s pohlavím dítěte. V opačném případě se opět ostatní ženy nezávisle shodly s názorem o rozdílnosti ve formě i obsahu vedení dítěte na základě jeho pohlaví.

Žena tématu sexuální výchovy nejvíce ze všech dotazovaných otevřena, která je v průzkumu vedena pod zkratkou R1, pokládá rozdílnosti mezi dívkou a chlapcem za samozřejmost. Vnímá tuto oblast výchovy u chlapců za jednodušší. Domnívá se, že u nich je zejména podstatné určit pravidla pro sexuální chování. Otázka ohledně antikoncepce, ochrany a pohlavních nemocí nemusí být u chlapců nutně probírána již od útlého věku. Je ale důležité umět odhadnout, kdy je potřeba s výchovou k sexualitě u hochů začít, aby nebyl promeškán správný čas ke vzdělání v této oblasti. O dívkách měla první respondentka však jiné smýšlení. Dívky mají podle jejího názoru velmi rozdílný a individuální čas vyzrávání, a proto je nutné se tomuto vývoji přizpůsobovat i ve výchově. U děvčat je dle ní nezbytné zahájení edukace

již od útlého dětství a vše probírat s větším rozsahem. Odpověď R1 zněla: „...u chlapců samozřejmě e-e tam je to trošku jednodušší možná nebo určitě jednodušší...“ Dále respondentka R1 ve své myšlence pokračovala: „...u holčiček to vidím trošku jinak, (...) tam se o tom musí člověk víc bavit, protože ta holka vyžívá jinak...“

Jak již bylo zmíněno, také další respondentky vyslovily své souznění ohledně rozdělení edukace podle pohlaví dítěte. Objevila se i myšlenka směřující k odůvodnění tohoto názoru. Řešení by podle druhé respondentky mělo být rozdělení rolí rodičů, kdy by podle pohlaví, tedy otec s chlapci a matka s dívkami, měli rozebírat dané téma. Podobný, ale i přesto nepatrně odlišný pohled od respondentky R4, který z rozhovoru vyplynul, pojednával o nezbytnosti rozdělení dětí pro předávání vědomostí spojených se sexuální výchovou do dvou skupin, kdy každá skupina bude zastoupena pouze dětmi stejného pohlaví. Čtvrtá žena dodává, že smýšlení dětí je jiné v závislosti na pohlaví. Zároveň ale zastává svůj ideální nápad se skupinovou konverzací. R4 vlastní myšlenku rozvedla: „...myslím si, že by se tak neotevřely ty děcky, když by byli jako dohromady ti kluci a holky.“

Téma vhodné formy pro předávání tématu šetření se mírně otevřelo již v předešlých odstavcích této bakalářské práce. Nejvíce respondentek se shodlo v názoru, že jejich preference a domněnka o nejvhodnější podobě poučení potomků v oblasti sexuality je přímo rozhovor. Některé z žen vlastní názor specifikovaly výrazy jako jsou povídání či vysvětlování. Dotazovaná žena R1 pokládá za klíčové dětem toto téma předávat především hravou formou. Podle jejích slov předpokládá, že jiná podoba pro děti nepřichází v úvahu, a to hlavně z obavy nepochopení ze strany dětí. Pro lepší objasnění přidala ke svému vysvětlení i svoji vlastní zkušenost, kdy na doporučení paní psycholožky zkoušela na své dceři metodu přirovnávání tématu hovoru k věcem a situacím, jež dítě zná. Zmínila příklad se svojí fenkou, na které dceři vysvětlovala podstatu hárání.

Hojně se mezi odpověďmi vyskytovala i forma předávání informací za pomoci mobilních telefonů a televize. Avšak ještě jeden osobitý nápad měla respondentka R4. Její smýšlení se dotýkalo obecně celých rodin včetně dětí. Její představa byla doplňovat informace a vzdělání celé rodině ve formě různorodých lekcí. Lekce by měla vést zkušená lektorka, jejímž úkolem by bylo doplnit mezery ve vzdělání v dané problematice a zastoupit rodiče v tématech, které neznají, které jsou tabuizované nebo o kterých si dospělí nemají odvahu se svými dětmi

povídat. R4 sdělila: „...myslím si, že by byly i dobrý nějaký lekce nebo prostě e-e aby nějaký ukázky aby to prostě někdo lektoroval doslova...“

Ve výchově je důležité odhadnout, zda je na konkrétní téma k probírání dítě vyspělé, aby správně porozumělo všemu, co mu chceme předat. Ženy R5 a R6 za ideální dobu pro získání znalostí a vědomostí o sexualitě označily pubertu. Další respondentky již ale pojmenovaly vhodnou dobu konkrétním číslem, kdy R2 se domnívá, že adekvátní věk je dvanáct let. Žena podílející se na průzkumu s označením R4 přiklonila svůj názor k příkladnému začátku ve třinácti letech. R4 sdělila: „No v dnešní době bych řekla už kolem třinácti let, že oni už sou jako dost tak zralí na jakoby i věkově i rozumově.“ Žena R6 ve své krátké odpovědi uvedla: „Nó v pubertě.“

Naopak R1 má nepatrně odlišnější názor od ostatních odpovídajících. Podle její představy by se v ideálním případě u dívek mělo začít již kolem osmého či devátého roku, ve srovnání s chlapci, u kterých vnímá vhodný pozdější start výchovy k sexualitě. Přesvědčení ženy R1 znělo: „...osm, devět už pomaličku začínat, protože my nevíme, kdy ta holčička vlastně tu menstruaci dostane. U toho kluka se může dýl...“

Tabulka 3 - Vhodné místo k předávání

Kategorie	R1	R2	R3	R4	R5	R6
Místo	Domov a procházky	Domov	-	Škola	Domov a škola	Domov

Pro zajištění kvality předávání výchovy je nezbytné zaměřit se i na prostředí, ve kterém bude probíhat. Z výše uvedené Tabulky 3 je patrné, že za patřičné ideální místo pro tyto okolnosti je považován domov. Z celkového počtu šesti dotazovaných je viditelné, že čtyři z nich právě zmiňované místo pokládají za komfortní. Dvě odpovědi se také ubíraly ke škole, kdy respondentky za nejvhodnější místo pro získávání informací v oblasti sexuality považují již zmiňované školní prostředí. Na tuto otázku odpovídala také respondentka R2, která uvedla: „Doma nebo ve škole.“

Reakce respondentky R4 již byla nastíněna u otázky zabývající se konkrétní formou edukace. Tato žena se však i u této části vrátila ke své myšlence, kde by podle její ideální situace vznikly jisté kluby, či dokonce i centra, kde by se nepříliš informované a vyškolené skupině obyvatel věnoval zkušený lektor. Podle představy ženy by zde mohly probíhat kurzy, přednášky nebo individuální konzultace pro všechny zájemce. Myšlenka R4 zněla: „...v *některých centrech jo, tam bych to prostě normálně probírala...*“

Dále jedna z respondentek zmínila ještě jedno rovněž zajímavé místo, které dle jejího povídání má moc ráda a hodně ho využívá. Jedná se o venkovní prostředí a s ním spojené procházky. Dotazovaná za nejlepší prostředí pro ně považuje jednoznačně přírodu, kde je soukromí i klid. Poslední respondentka R3 na probíranou otázku odpovídat odmítla. Ve své odpovědi žena R1 poznamenala: „*Doma anebo v přírodě. Třeba na procházce.*“

Zajištěním komfortu pro některé lidi znamená i patřičná společnost. V neposlední řadě proto rozhovor obsahoval otázku, která zjišťovala pohled respondentů na účast osob při samotném edukačním procesu. Dotaz byl položen obecně a směřoval k počtu zúčastněných i jejich postavení v běžném životě. Odpovědi, které se svojí četností dostaly na první místo, směřovaly přímo k samotným rodičům. V některých případech se reakce účastnic šetření přikláněla pouze k přítomnosti jednoho z nich, a to především matky. Naopak se našlo i několik žen, které by uvítaly předávání informací nejen od matky, ale i od otce. Hojně se opakovalo přesvědčení, že by se každý rodič měl věnovat oblasti sexuální výchovy pouze u potomka totožného pohlaví. Mezi respondentkami se našel i postoj, že za tento úkol by měla přebírat zodpovědnost škola a v ní zaměstnaní učitelé. Navíc se v odpovědích kromě rodičů a školy našlo i mínění o vyhrazených skupinách. Podmínkou by mělo být dělení na jednu skupinu dívek a druhou skupinu chlapců.

Názor respondentky R2 zněl: „*Ve škole učitelé.*“ Odpověď R4 zahrnovala: „...*by to určitě měly být skupiny, skupiny třeba děvčat, skupiny chlapců.*“ R6 uvedla: „*Rodiče a děti.*“

V. Specifikum romských komunit

Značná část romské společnosti žije se svými rodinami pohromadě v takzvaných komunitách. V mnoha případech se jedná o širší příbuzenstvo, ale nemusí tomu tak být. Z toho důvodu byl závěr rozhovoru věnován předmětu specifických poznatků v oblasti sexuální výchovy v těchto komunitách. Pro ženy byla v rozhovoru připravená otázka směřující k získání názoru a pohledu na probíranou problematiku sexuální výchovy, konkrétně na to, jestli se minoritní

skupina Romů oproti majoritní skupině obyvatel v této oblasti něčím výrazně odlišuje. Reakce tří žen, konkrétně R2, R3 a R6, byla bez jediného zaváhání zakončena slovem nikoliv. Podle nich v komunitách ve srovnání s majoritní společností nevnímají ani jeden rozdíl.

První respondentka se naopak domnívá, že mezi majoritní a romskou minoritní skupinou obyvatel jsou velké rozdíly. Za výrazný bod zdůraznila stud hlavně ze strany dívek. Podle jejího názoru se tento stav studu objevuje až ve starším období adolescenta. Myslí si, že v dětství pro dívky není stud aktuální trápení, ale tento problém vzniká v pozdějším věku. S vysokým studem nejen romských dívek se dle respondentky R1 slučuje i ošacení v domácnosti. Podle jejího názoru to tak má mnoho obyvatel romských komunit, a i ona sama to zažila. V rodině nepřicházela v úvahu situace, kdy by otec viděl svoji dceru ve spodním prádle. Podobně by nemohlo dojít ani k situaci, kdy by žena měla v domácím prostředí na sobě triko bez spodního prádla. Obdobně to platí i ze strany matky a syna. S těmito nepsanými pravidly souvisejí i okolnosti týkající se plavek. Mít oblečené plavky na veřejném koupališti schvalováno bylo. Naopak mít na sobě ustrojené plavky doma či na zahradě je pro tuto komunitu z morálního hlediska nepřijatelné. R1 ve své odpovědi zmínila myšlenku znějící: „...v plavkách, chodit v plavkách mm né, ale na koupališti už je to v pořádku...“

Dle R4 jsou romské komunity specifické svojí výraznou neznalostí v oblasti sexuality a sexuálního chování. Myslí si, že obvykle tito lidé ví, co znamená slovo sex, a tím se jejich znalost pomalu ukončuje. Podle jejího úsudku kvůli tomuto nevědomí často dochází k různým důsledkům. S tvrzením čtvrté respondentky by zajisté nesouhlasila respondentka R5. Ta se ke specifičnosti romských komunit vyjádřila stroze, a to s domněnkou, že romská kultura vyžaduje dřívější edukaci pro děti v oblasti probírané sexuální výchovy. R5 uvedla: „...é potřeba o tom s dětmi mluvit v dřívějším věku...“

Vrátíme se ale ještě k ženě R4. Ta v závěru své odpovědi na poslední otázku průzkumu obracející se k jedinečným komunitám diskutované menšiny prozradila jednu z romských pověr. R4 se vyjádřila následovně: „A ty koncepce se nemusí otěhotnět.“

Na naši prosbu o dovysvětlení nám žena prozradila význam jejího výroku. Pověra vypovídá o romských ženách, které když svolí k užívání hormonální antikoncepce budou neplodné, tedy nemohou nikdy otěhotnět.

7 DISKUZE

Tato bakalářská práce věnovaná tématu sexuální výchovy v romských rodinách měla stanovené dva základní cíle. Prvním cílem bylo zjistit přístup romských rodin k sexuální výchově v rodině. Druhý cíl, který byl považován za cíl dílčí, směřoval k průzkumu aktuálnosti problematiky v těchto rodinách. Celá tato práce vychází z pohledu romských rodičů ženského pohlaví. Do průzkumu tedy byly osloveny pouze ženy romského etnika.

V následujícím odstavci budou shrnuty nejdůležitější výsledky, kterých toto šetření za pomoci kvalitativního průzkumu dosáhlo.

Stanoveny byly dohromady tři otázky, které měly za úkol dosáhnoutí stanovených cílů. Jak moc je pro respondenty oblast sexuální výchovy důležitá? Jakým způsobem se předávají informace o sexuální výchově v romských rodinách? Věnují se respondenti předávání svých znalostí dalším generacím – pokud ano, jakým způsobem?

Jak moc je pro respondenty oblast sexuální výchovy důležitá?

Odpověď na tuto položenou otázku můžeme najít v první kategorii průzkumné části s názvem Obecné znalosti o sexuální výchově. Na základě výsledků průzkumu se ukázalo, že naprostá většina dotazovaných žen jeví o oblast sexuální výchovy veliký zájem. Z dosažených dat je patrná jejich potřeba kladení důležitosti na toto téma. Ukazuje se, že některé respondentky zřejmě mají potřebu zařazovat výchovu k sexualitě do péče o své potomky. Z rozhovorů vyplývají nejčastější důvody, uveďme například vývoj dnešní doby a závažné problémy, ke kterým může přispět neznalost této problematiky. Avšak představy dotazovaných žen, co se pod pojmem sexuální výchova skrývá se mnohokrát lišily. I to mohl být jeden z důvodů, který ovlivňoval odpovědi žen na tyto otázky.

Němečková (2013) ve své diplomové práci vytvořila průzkum o výchově rodinné a sexuální u romské minoritní společnosti, kdy se konkrétně zaměřila na děti a mladistvé. Realizace výzkumu probíhala za pomoci kvalitativní formy, která využívala najednou několik metod. Základní metodou bylo pozorování malých skupin romských mladistvých na základních školách, které bylo spojeno s terénními zápisy. Závěr pozorování byl završen krátkým dotazníkem. Průzkumného vzorku se zúčastnily celkem čtyři základní školy, konkrétně se jednalo o 64 žáků devátých tříd a jedné skupiny tvořené spojenou devátou a osmou třídou. Druhou využitou metodou byly polostrukturované rozhovory. Průzkumný vzorek rozhovorů tvořilo pět pedagogických pracovníků pracujících s romskou mládeží. V otázce důležitosti

zabývání se tématem sexuální výchovy došla Němečková ve své práci k podobnému závěru. Z jejího průzkumu a odpovědí romských dětí vychází data, kde všichni respondenti souhlasili s významností zařazení této problematiky do výchovy. Zejména se jedná o data získaná z využití metody rozhovorů s pedagogickými pracovníky.

K obdobným výsledkům došel ve své diplomové práci i Daněk (2017), jehož průzkum byl podobně jako u Němečkové zaměřen na romské žáky základních škol, ale druhá polovina jeho výzkumu se orientovala na rodiče dotazovaných žáků. Téma jeho šetření směřovalo k partnerským vztahům z hlediska sexuální výchovy. Diplomová práce byla realizována ve formě kvantitativní metody, byly zde využity dotazníky. Vytvořeny byly celkem dva druhy dotazníku, přitom první byl určen pro žáky a druhý pro jejich rodiče. Celý průzkumný vzorek byl orientován na romskou minoritní skupinu obyvatel a tvořilo ho dohromady 65 rodičů a 58 žáků šesté až deváté třídy jedné základní školy. Menší polovina rodičů v průzkumu uvedla i konkrétní oblasti, kterým je podle jejich názoru potřebné dávat ve výchově o sexualitě patřičný význam. Z celkového závěru průzkumu této diplomové práce bylo zřejmé, že části témat obsahující sexuální výchovu považuje za důležitou větší část dotazovaných žáků i jejich rodičů.

Pokud porovnáme tyto dva výše zmiňované průzkumy s touto prací, tak je patrná značná převážná shoda. Podobně jako se respondentky průzkumu této práce ve většině shodly v tvrzení o potřebě zařazení sexuality do rodinné výchovy, tak i ostatní respondenti z porovnávaných prací našli téměř všichni soulad v nezbytnosti jeho začlenění.

Jakým způsobem se předávají informace o sexuální výchově v romských rodinách?

K této otázce se vztahuje druhá kategorie s názvem Dětství respondentek, která je shodně s první také součástí již zmiňované průzkumné části.

Právě diskutovaná průzkumná otázka ovšem z výsledků šetření nedokáže téměř splnit její záměr. Převážná část dotazovaných žen z průzkumu uvedla, že téma sexuální výchovy v jejich dětství v původních rodinách vykazovala značnou absenci. Absence sexuální výchovy se týkala vysvětlování, řešení atd. Často bylo v jejich domácím prostředí probírané téma označováno za věc intimní a nepřicházela v úvahu ani diskuze mezi nejbližšími členy rodiny.

Nicméně několik žen uvedlo vzpomínky na náznaky, které od svých rodičů, zejména matky, v době dospívání dostávaly. U většiny případů se jednalo pouze o krátké zmínění se ze strany rodičů v souvislosti s jejich potřebou, například při počínající menstruaci, kdy se jim podle slov

respondentek dostalo pouze stručného uvedení do situace. Avšak ani jedna z nich tyto informace nepovažuje za příliš hodnotné a dostačující.

Pro porovnání výsledku a základní myšlenky probírané otázky jsme nenašli žádná odpovídající data.

Věnují se respondenti předávání svých znalostí dalším generacím – pokud ano, tak jakým způsobem?

Na základě výsledků rozhovorů vznikla v popisu průzkumné části čtvrtá kategorie Předávání znalostí potomkům, která se obecně věnuje současným rodinám respondentek, a to konkrétně jejich potomkům a předávané sexuální výchově. V ní mimo jiných doplňujících informací, jež vyplynuly z téměř každého vedeného rozhovoru najdeme i odpovědi na třetí průzkumnou otázku celého šetření.

Tuto třetí otázku můžeme pro lepší zhodnocení rozdělit na dvě části. První část se zaměřuje na skutečnost v oblasti předávání znalostí potomkům v řešené problematice. Druhá část směřuje ke způsobům šíření vědomostí potomkům.

Podle výsledků průzkumu zaměřujícího se na první polovinu probírané otázky je zřejmé, že téměř všechny respondentky vnímají zařazování sexuální výchovy do domácího vzdělávání za významné. I z toho důvodu většina z dotazovaných žen, které zastávají tento názor konstatovala, že má snahu tuto záležitost do výchovy začleňovat nebo z důvodu nižšího věku svých dětí to mají prozatím v plánu do budoucna.

Z ohlasu odpovídajících je patrné, že druhá polovina výzkumné otázky zabývající se způsoby zapojování problematiky sexuální výchovy do rodin nejvíce obsahovala shodu u žen ve formě mluvené. Významným poznatkem z výsledku průzkumu bylo i poukázání na hravou formu předávání znalostí dětem, kdy myšlenkou ženy bylo vychovávat na příkladech, které děti již znají a ovládají.

Výše již zmiňovaná Němečková (2013) ve své práci s romskými žáky došla k závěru, že ne ve všech rodinách se tématem sexuální výchovy zabývají, ačkoliv to většina z dotazovaných považuje za hodnotné téma. Pro porovnání se v průzkumu této práce došlo k závěru, že většina respondentek má snahu v menší i větší míře tématu sexuality ve své výchově dávat důležitost a prostor.

Pro porovnání části otázky věnující se způsobu předávání sexuální výchovy potomkům jsme nenašli žádná odpovídající data.

8 ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala tématem sexuální výchovy v rodinách minoritní romské populace. Obě témata jsou v dnešní době často předmětem diskuzí a úsilím této práce bylo je propojit. Před zahájením se stanovily cíle této práce.

První část práce, která se zaměřovala na teorii byla zpracována s oporou odborné literatury a ostatních odborných zdrojů. Celá teoretická část byla následně pro lepší přehled rozdělena na tři oblasti. První oblast se zaměřovala všeobecně na sexuální výchovu. Bylo zde popsáno vymezení tohoto pojmu s následným popsáním definic. Také byla ve stručnosti zmíněna historie sexuální výchovy. Následně byla práce směřována k cílům a zásadám sexuální výchovy, které přecházelo ve formulaci předávání této výchovy a určením důvodů s kladením důležitosti tohoto tématu. První oblast byla zakončena vývojovými obdobími člověka od batolecího věku po dospívání se zaměřením na sexuální vývoj a sexuální výchovu.

Druhá oblast teoretické části se zabývala rodinou. Začátek byl opět věnován definicím a jejich vymezením pojmů a následným popsáním šesti základních funkcí rodiny. Poté byly vyjádřeny charakteristické znaky současné rodiny a na závěr této oblasti došlo k propojení a shrnutí této a předchozí oblasti, a to s tématem sexuální a citová výchova v rodině.

Poslední oblast teoretické části zahrnovala romskou populaci. Důležitým bodem začátku tohoto úseku bylo vymezení počtu romských obyvatel v České republice v posledním sčítání lidu z roku 2021. Následně jsme se okrajově dotkli historie romského etnika. Obsah této oblasti pokračoval s příspěvkem druhého úseku, a to konkrétně charakteristikou romské rodiny. Následovalo popsání romských výchovných stylů. Závěr třetí oblasti se zabýval sexuální výchovou u Romů.

Shrnutí teoretické části následovalo v samostatné kapitole, kde se porovnávaly romské a majoritní rodiny. Obě skupiny se poté následně srovnávaly i v oblasti sexuální výchovy.

Druhá část bakalářské práce se věnovala průzkumu kvalitativní metodou. Pro průzkum byly na základě cílů práce určeny tři výzkumné otázky. Na jejich podkladu byly sestaveny otázky do polostrukturovaného rozhovoru.

Cíle stanovené pro tuto práci byly splněny. Pro první průzkumný cíl zjišťující přístup romských rodin k sexuální výchově v rodinách byl z převážné části přístup dotazovaných žen vyhodnocen jako pozitivní. Většina respondentek a jejich rodiny jsou pro předávání sexuální výchovy svým potomkům přímo v rodinách.

Druhý dílčí cíl se zaměřoval na průzkum aktuálnosti problematiky v těchto rodinách. Z většiny odpovědí respondentek byl zřetelný zájem o předávání informací o sexualitě svým potomkům v rámci výchovy v rodině. Často se tento důvod objevil i kvůli nedostatečné informovanosti o sexualitě ze strany rodičů respondentek. Z několika rozhovorů ale byla patrná nejasnost ve vymezení celého pojmu sexuální výchovy a s tím často spojená i obava z předávání výchovy k sexualitě.

Souhrnně byla tedy ve většině případů zjištěna pozornost v oblasti sexuální výchovy i v romských rodinách. Ačkoliv informace a znalosti, které nejsou mnohokrát celistvé podle průzkumu výlučně neodrazují snahu se této problematice u svých potomků věnovat.

9 POUŽITÁ LITERATURA

- BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*. Kontroverzně, 2004. ISBN 80-7220-180-8.
- ČERNÁ, Milena et al. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. ISBN 80-86010-37-6.
- DANĚK, Jiří. *Partnerské vztahy v sexuální výchově u romských žáků na vybrané základní škole*. Olomouc, 2017. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra křesťanské výchovy. Vedoucí práce Marcela Fojtíková Roubalová.
- DĚDIČ, Miroslav. *Cikánské děti ve výchově vzdělávacím procesu*. In: *Výchova a vzdělávání cikánských dětí (sborník přednášek)*, s. 45-59. Ústav školských informací při Ministerstvu školství ČSR, Ústí nad Labem, 1976
- DEMETEROVÁ, Helena. *Jak byli stvoření Romové*. In: MANUŠ, E.: *Jdeme dlouhou cestou. Odkud jsme? Kdo jsme? Kam jdeme?*. Praha: Arbor Vitae, 1993.
- HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X.
- JAKOUBEK, Marek a Lenka BUDILOVÁ. *Romové a Cikáni: neznámí i známí*. Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-119-9.
- KALEJA, Martin a Jan KNEJP. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. ISBN 978-8073-6870-83.
- KALEJA, Martin. *Determinanty hodnotových konstruktů ve vzdělávání romských žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2013. ISBN 978–80-7464-233-3.
- KOLIBA, Peter, Petr WEISS, Martin NĚMEC a Markéta DIBONOVÁ. *Sexuální výchova*. Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2039-0.
- KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315_004_2.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 2. vydání. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3.

MIOVSKÝ, M. Kvalitativní přístupy a metody v psychologickém výzkumu. 3 vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

Národnost: Obyvatelstvo podle vybraných národností a kombinací národností. Sčítání 2021 [online]. Český statistický úřad, 2021 [cit. 2023-02-07]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/scitani2021/narodnost?fbclid=IwAR3YZXKAjQNF7Hwaej6tENDKIPuZRLROVPikLRS5qDn9IOLzDdedbQLH5qE>

NĚMEČKOVÁ, Tereza. *Rodinná a sexuální výchova u romských dětí a mládeže*. Brno, 2013. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky. Vedoucí práce Karel Červenka.

POLÁKOVÁ, Jana. *Romská rodina: základní normy chování, principy výchovy, specifika komunikace* [online]. 2014 [cit. 2023-02-07]. Dostupné z: https://www.knihovnahk.cz/pro-knihovniky/sluzby/materialy-k-vyuziti/specifika-komunikace-s-romy-s-ohledem-na-prostredi-knihoven?fbclid=IwAR3V60FN26yC14o03Bd_cbaN4ex_g_4pM8jPyvqhp1hrhKkKHUswSIFO4dA#

PÖSLOVÁ, Blanka. *Tolerantní výchova*. Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0622-6.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník: Nové, rozšířené a aktualizované vydání*. Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vydání. Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.

ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0291-6.

ŠIMÍKOVÁ, Ivana et al. *Sociální vyloučení Romů v perspektivě výzkumu*. Praha: Portál, 2003.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1524-0.

ŠULOVÁ, Lenka, FAIT, Tomáš a WEISS, Petr. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, 2011. ISBN 978-80-7345-238-4.

VOKURKA, Martin et al. *Velký lékařský slovník*. 6. vydání. Maxdorf, 2006. ISBN 80-7345-105-0.

ZHÁNĚL, Jiří, Vladimír HELLENBRANDT a Martin SEBERA. *Metodologie výzkumné práce*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6696-0.

10 PŘÍLOHY

Příloha A – Otázky v polostrukturovaném rozhovoru.....	58
--	----

Příloha A – Otázky v polostrukturovaném rozhovoru

1. Kolik je Vám let?
2. Co podle Vás znamená sexuální výchova? Co si pod tímto pojmem představíte?
3. Myslíte si, že je obzvláště v dnešní době důležité se tématu sexuální výchovy zabývat?
  - Proč? V čem konkrétně?
4. Mohla byste mi, prosím, popsat rodinné zázemí, ze kterého pocházíte?
5. Byly Vám v rodině předávány informace z oblasti sexuální výchovy?
  - dostačující?
  - V kolika letech jste se s těmito informacemi setkala?
  - Kdo Vám je předával?
  - Jak konkrétně?
  - Je něco, co Vám chybělo?
  - Dohledávala jste si potřebné informace i sama? Jak konkrétně?
6. Kde jinde jste se s tématy sexuální výchovy setkala?
7. Máte děti?
  - Kolik a jakého jsou pohlaví?
8. Věnujete tématu sexuální výchovy pozornost i u svých potomků?
9. Myslíte si, že je žádoucí o tomto tématu hovořit v rodině?
  - Proč si to myslíte?
10. V čem vnímáte specifika při předávání informací v oblasti sexuální výchovy u chlapců/dívek?
  - Na co je potřeba se zaměřit u chlapců/dívek?
  - Jaká forma předávání Vám připadá nejvhodnější?
  - Kdy je podle Vás nejvhodnější se tímto tématem se svými potomky zabývat?
  - Kde je podle Vás nejvhodnější se tímto tématem se svými potomky zabývat?
  - A kdo všechno má podle Vás být tomu přítomen?
  - Vnímáte nějaké specifikum věnující se tématu sexuální výchovy ve vaší komunitě?